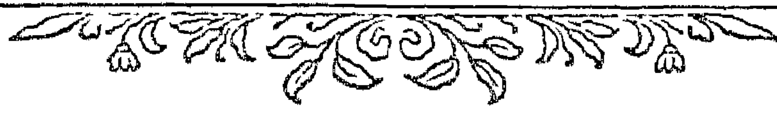
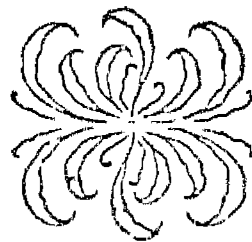
జడకుచ్చులు

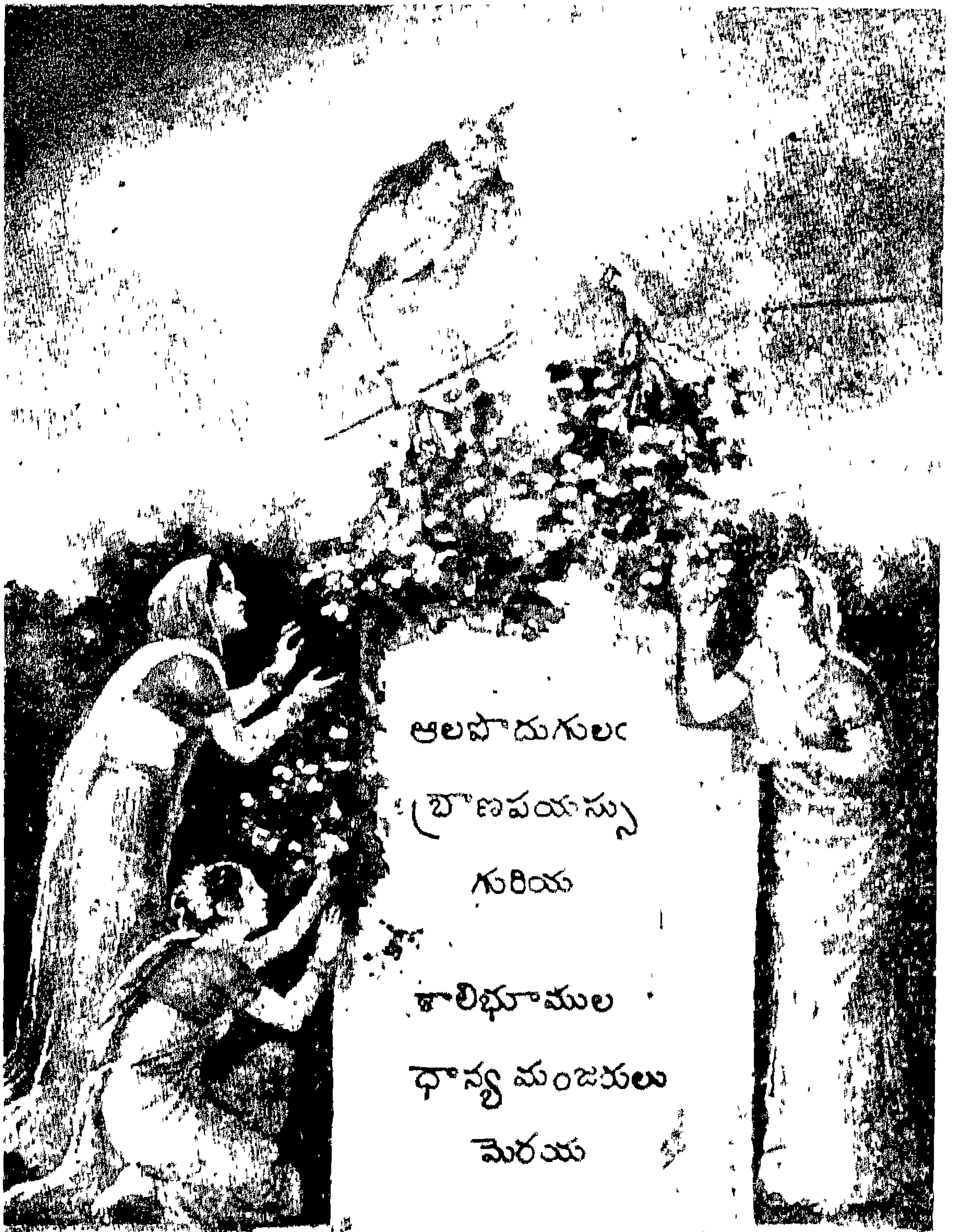

కర్త:

రాయప్రోలు సుబ్బారావు

వెల ౧-౦-౦

బెజవాడ, ఆంధ్రగ్రంథాలయ ముద్రాక్షరశాల (లిమిటెడ్) యందు
క. కోదండరామయ్యగారిచే ముద్రింపబడియె.
౧౯౨౫.

జాతిపూవుల స్వచ్ఛంద సౌరభములుక
పరపు మాయాంధ్రజగతి సువర్ణవృష్టి.

సువర్ణవృష్టిం

విజ్ఞప్తి

ఇందలి పద్యములు పలుపత్రికలనుండి యేరికొంటిని. ఆంధ్రభారతి, గ్రంథాలయసర్వస్వములు అందు ముఖ్యములు. ఏతత్పత్రికాధిపతుల ఇయ్యకోలున కెంతయుఁ గృతజ్ఞుఁడను. చేర్పఁదలచిన మఱికొన్నిపద్యములు విస్మృతిగహనముపాలై దొరికినవికావు. రసికులకిం దేవియేని రుచించినఁ గృతకృత్యుఁడను.

—గ్రంథకర్త.

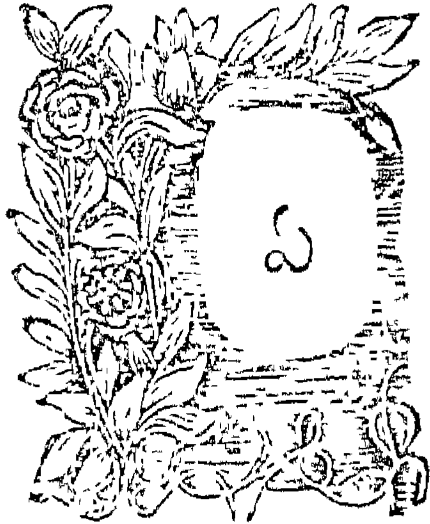
కం. పాయలు పాయలుగా విడి

పోయిన నా తెనుఁగుకన్నెముఁగురులకు వే

ణీ యోగ్యాభరణముగా

నీయెడ జడకుచ్చు లల్లి యిచ్చితిఁ బ్రీతిన్.

జన్మభూమి

ఏ దేశమేగినా ♦ ఎందుఁ గాలిడిన
ఏపీఠ మెక్కినా ♦ యెవ రెదురయిన
పొగడరా నీతల్లి ♦ భూమి భారతిని
నిలుపరా నీజాతి ♦ నిండుగర్వమ్ము
లేదురా యిటువంటి ♦ భూదేవి యెందు
లేరురా మనవంటి ♦ ధీరు లింకెందు.

ఏపూర్వపుణ్యమో ♦ ఏయోగబలమొ!
జనియించినాఁడ వీ ♦ స్వర్గలోకమున
ఏమంచిపూవులఁ ♦ బ్రేమించినావో!
నినుమోచె నీతల్లి ♦ కనకగర్భమున.

సూర్యుని వెలుతురు ♦ సోఁకునందాక
ఓడల జెండాలు ♦ ఆడునందాక
నరుఁడు ప్రాణాలతో ♦ నడుచునందాక
అందాకగల యీయ ♦ నంత భూతలిని
మనభూమివంటి క ♦ మ్మని భూమిలేదు.

తమతపస్సులు ఋషుల్ ♦ ధారఁబోయంగ
చండవీర్యము శూర ♦ చంద్రు లర్పింప

రాగదుగ్ధము భక్తి ♦ రాజు లేపుఁగ
భావసూత్రము కవి ♦ బాంధవు లల్ల

దిక్కులం కెగఁదన్ని ♦ తేజంబు వెలుఁగ
జగములు నూఁగించు ♦ మగతనం బెగయు
రాలు పూవులు సేయు ♦ రాగాలు సాగ
సౌందర్య మొగఁబోయు ♦ సాహిత్య మొప్ప

వెలిఁగిన దీపమ్ము ♦ విశ్వంబు పుత్రి!
దీపించె నీపుణ్య ♦ దేశంబు పుత్రి!

అవమాన మేఁటిరా! ♦ అనుమాన మేల!
భరతపుత్రిఁ జనంబు ♦ భక్తితోఁ బలుకరె!

తమ్ముడా!

శ్రీలుపొంగిన ♦ జీవగడ్డయి
పాలు పారిన ♦ భాగ్యసీమయి
వ్రాలినది యీ ♦ భరతవర్షము
భక్తి పాడర తమ్ముడా!

౨ వేదశాఖలు ♦ వెలసె నిచ్చట
ఆదికావ్యం ♦ బలరె నిచ్చట
బాదరాయణ ♦ పరమఋషులకు
పాదు సుమ్మిది తమ్ముడా!

౩ విపిన బంధుర ♦ వృక్షవాటిక
ఉపనిషన్మధు ♦ వొలికె నిచ్చట
విపులతత్వము ♦ విస్తరించిన
విశ్వవాణి యిదె తమ్ముడా!

౪ సూత్రయుగముల ♦ శుద్ధవాసన
క్షాత్రయుగముల ♦ చండ శౌర్యము
చిత్రదాస్యము ♦ చే చరిత్రల
చెఱిగిపోయెర తమ్ముడా!

౫ మేలికిన్నెర ♦ మేళవించి
రాలు గరుగగ ♦ రాగమెత్తీ
పాల తీయని ♦ బాల భారత
పదము పాడర తమ్ముడా!

౬ నవరసమ్ములు ♦ నాట్యమాడగ
చివురుపలుకులు ♦ చెవుల విందుగ
కవితలల్లిన ♦ కాంత హృదయుల
గారవింపర తమ్ముడా!

౭ దేశగర్వము ♦ దీప్తి జెందగ
దేశచరితము ♦ తేజరిల్లగ
దేశ మరసిన ♦ ధీరపురుషుల
తెలిసి పాడర తమ్ముడా!

౮ పాండవేయుల ♦ పదునుకత్తులు
మండి మెఱసిన ♦ మహిత రణకథ
కండగల చి ♦ క్కని తెనుంగుల.
కలిపి పాడర తమ్ముడా!

౯ లోక మంతకు ♦ కాక బెట్టిన
కాకతీయుల ♦ కదన పాండితి
చీకిపోవని ♦ చేవమాటల
చేర్చి పాడర తమ్ముడా!

౧౦ తుంగభద్రా ♦ భంగములతో
పొంగి నింగిని ♦ పొడచి తుళ్ళి
భంగపడని తె ♦ నుంగు నాథుల
పాటబాడర తమ్ముడా!

౧౧ పసుపుకొంగుల ♦ ముసుగు లెడలగ
కొసలు తీర్చిన ♦ కొఱకత్తులు
కసరిపోదిన ♦ గండు మూఢులు
పదము బాడర తమ్ముడా!

ఆంధ్రమాత

శా. శ్రీలింపొందగ యావదాంధ్ర జనమా♦త్మస్మృతిలీనాత్మ తే
జోలీలామృతమూని, దర్పలవశా ♦ తుచ్ఛత్వంబునన్ తావకో
ద్వేలప్రాక్తన కీర్తిగీతముల న ♦ర్ధింబాడు నీపుత్ర పు
త్రీలోకమ్మున కేమిదెల్పెదవు పం ♦ దేశంబు నాంధ్రావనీ!

శా. ఆశల్ కౌతుకపూర్ణచంద్రికలు పూ♦యన్ దుర్దినాచ్ఛాదమా
కాశమ్మున్ విడిపోవ, నూతనకళో♦త్కర్షాప్తిమై మాతృపూ
జాశోభల్ దయివారు నీశుభదినో ♦ త్సాహంబునీక్షించి, నీ
యాశీర్వాదములిమ్ము పుత్రులకు సం♦దా! యాంధ్ర దేవీమణీ!

శా. తేటల్ దేరెడు కాంతిపూరముల ను♦ద్దీపించు ముత్యాల ను
ప్పేటల్ వోలె ద్వదీయకంఠమున శో♦భింపుల్ నిగారించు, చే
నాటన్ జీవనశోషణల్ గనని కృ ♦ ష్ణాగౌతమీ భద్రలన్
గాటంపుందమిఁ ద్రావువారమిదె కాం♦క్షాక్షీరమాంధ్రావనీ!

శా. ఆ చాళుక్యనృపాలరత్నముల వి ♦ య్యమ్మంది, శ్రీ కాకతి
క్ష్మాచక్రేశుల లాలనల్ వడసి, కృ♦ష్ణప్రాజ్యసామ్రాజ్య పీ
ఠీచంచజ్జయకన్యతో సరసగో♦ష్ఠిన్ ప్రొద్దువోఁబుచ్చు, నీ
ప్రాచీనాభ్యుదయమ్ము నెన్నెదరు గ♦ర్వస్ఫూర్తి తల్లీ! సుతుల్

శా. ఉద్యన్నోత్రహానమై, కుమారజన గ♦ర్వోద్రేకమై, యాత్రిలిం
గోద్యానాప్తమధూదయమ్ము గనవీ♦నోత్సాహపుం వేళ, నా

విద్యారణ్యయుగంధరాదుల యశో♦వీర్యమ్ము లగ్గింపు, చీ
విద్యాస్నాతకు లౌనఁజేసెదరు, దే ♦ వీ! సంప్రసాదింపవే.

ఉ. జాతిని దేశగౌరవముఁ ♦ జక్కఁగ నిల్పి, మహోగ్రపుండలీ
భారము శ్లాఘనీయముగఁ ♦ బాలనఁజేసినమాన రాష్ట్రముల్
కూరిమినాసఁజేయు, తెలుఁ♦గుంబుడమిన్ గనుసేయు వార్యు, దీ
ఘోరతి నాంధ్రపుత్రులు! జ♦గజ్జనభద్రము దృష్టినిల్పుచున్,

శా. ఉల్లాసమ్మున మాతృసేవ సయిపై ♦ నుత్సాహకల్గాంగ నా
పల్లీ పట్టణ దిగ్గిరాకర తటీ ♦ పర్యంతదేశీక్షవిఁగా
జల్లుండాంధ్రమహాత్మ్యమప్రథనపు ♦ ణ్యాపుష్పముల్ ప్రేమపుం
ద్రాళ్ళంగట్టుఁడు యావదాంధ్రజనసం♦తానమ్ము నాప్యాయతుల్.

సీ. రణరక్తబంధురా ♦ యణమైన ఖ్యాతి
కృష్ణ కత్తికడిగిన ♦ కవనభూమి ౧
అమృతాక్షరవిశాన ♦ మైయున చిరా సుకవి హా
తనలేఖిని ప్రశాంతిఁ ♦ గనినచోటు ౨
భాషామాతృక ♦ బ్రదుఁబెండ్లియైన
కృష్ణరాజ్యము వెలం ♦ గినవేలమ్ము ౩
నానావిదేశనా ♦ కానీక విపులాత్ర
యంబైనగోపురా ♦ పటనశాస్త్రి

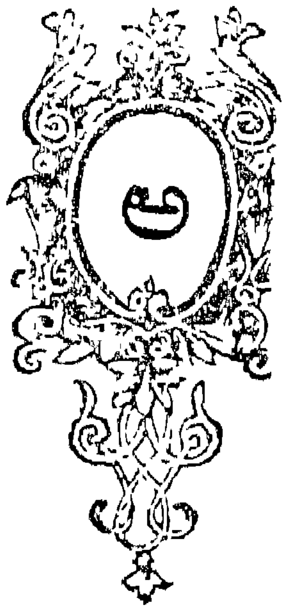
౧. పాలేటియొడ్డు, ౨. ఒంటిమిట్ట, ౩. విద్యానగరము, ౪. బాపట్లసమీపము మోటుపల్లి.

ఆ. పాడయి శిలావశిష్టమై ♦ ప్రాప్తకాల
మనుభవించుచు, నుండెను ♦ నక్కటకట!
బ్రతికిచెడ్డయాంధ్రుల పూర్వ ♦ వైభవంబు
చాటెడిని నాలకింపుడు ♦ శాంతముతుఁగు!

మ. కలదాంధ్రోద్యమవల్లికాకుసుమ రే♦ఖామాలికాకాంతి తుం
దిలశోభాంకురపుంజముల్ భరతమా♦తృస్ఫీతచూడామణీ!
కలితచ్ఛాయల నందగింపఁగల భా♦గ్యంబింక, నీసాంగమం
గళకళ్యాణముఁ బాడఁ బుత్రికలె వే♦డ్కన్ సత్తురా నాఁటికిన్.

శా. సంతోషింపగదమ్మ! యాంధ్రజననీ! ♦ నారస్వాసన్మానవి
క్రాంతిప్రీతుల, నీదుపుత్రకుల, దీ♦క్షాబద్ధులం జూచి ని
శ్చింతన్ సోదరులారి! భూజననిఁ బూ♦జింపుండు బ్రహ్మార్పణో
దంతివ్యక్తిమనోబలమ్మున దథా♦స్తంచున్ బుధుల్ పల్కఁగన్

ప్రబోధము

అమరావతీపట్ట ♦ ణమున బౌద్ధులు విశ్వ
విద్యాలయములు స్థా ♦ పించునాఁడు
ఓరుగల్లున రాజ ♦ పీఠలాంఛనముగాఁ
బలుశస్త్రశాలలు ♦ నిలుపునాఁడు
విద్యానగర రాజ ♦ వీథులఁ గవితకు
పెండ్లిపందిళ్ళు క ♦ ప్పించునాఁడు
పాట్నూరికి సవిరాజ ♦ మున నాంధ్ర సామ్రాజ్య
దిగ్జయ స్తంభ మె ♦ త్తించునాఁడు

గీ. ఆంధ్ర సంతతికే సాహి ♦ త్యాభిమాన
దివ్యదీక్షాసుఖస్ఫూర్తి ♦ తీవరించె
నామహావేశ మర్థించి ♦ యాప్తులార!
చల్లుఁ డాంధ్రలోకమున న ♦ క్షతలు నేఁడు॥

సీ. తననీతి యాఅవజా ♦ తిని పాటకులనుగా
దిద్ది వర్ధిల్లిన ♦ తెనుఁగువాణి
తనపోటులు విరోధి ♦ తండంబులకు సహిం
పనివిగా మెఱసిన ♦ తెనుఁగుకత్తి
తనయందములు ప్రాంత ♦ జనుల కభిరుచి వా
సన నేర్ప నలరిన ♦ తెనుఁగురేఖ
తనవేణికలు వసుం ♦ ధరను సస్యశ్యామ
లను జేయఁ జెలఁగిన ♦ తెనుఁగుభూమి

గీ. అస్మదార్ద్రమనోవేధ ♦ నోసహింప
జ్ఞప్తి కలయించుచున్నాఁడ! ♦ చావలేదు
చావలేదు ఆంధ్రులమహో ♦ జ్జ్వలచరిత్ర
హృదయములు చీల్చిచదువుఁడో ♦ సదయులార!

సీ. కృష్ణాతరంగ పం ♦ క్తికిఁ ద్రోక్కత్రుళ్ళింత
నాంధ్రనౌకలు నాట్య ♦ మాడునాఁడు
ఇంటింట దేశి సా ♦ హిత్యదీపములతో
నాంధ్రతేజస్సు రా ♦ పాడునాఁడు
సుకుమారశిల్పవ ♦ స్తుప్రపంచమునందు
నాంధ్రనైపుణి పంత ♦ మాడునాఁడు
సమదసేనావ్యూహ ♦ జయపతాకలక్రింద
నాంధ్రపౌరుషము చెం ♦ డాడునాఁడు

గీ॥ చూచి, సంతోషమున తల ♦ లూఁచి, గర్వ
మాచి, ఆంధ్రపుత్రీపుత్రు ♦ లందఁగలరు
శాంతి, సందారలేదు వి ♦ శ్రాంతి మనకు
కంకణవిసర్జనల కిది ♦ కాలమగునె॥

పుస్తకము

నిండారఁబారు న ♦ ఖండగోదావరి
దాగిన చాళుక్య ♦ నాగరికత,
పాచైన పెనుకోట ♦ గోడల దీర్ఘని
ద్రలువోవు కాకతి ♦ ప్రాభవమ్ము
పల్లెపదాల జీ ♦ వమునిల్పికొన్న వ
ల్నాటివీరుల రక్త ♦ నాళపటిమ,
కడలేకయేడ్చు తుం ♦ గాభద్ర కెరటాల
మాఱాఁగిన ప్రాజ్యసా ♦ మ్రాజ్యభరము

తే. గీ. హృదయములువిన పలుకరి ♦ చమువుజెప్పు
పుస్తకతపస్విని తెలుంగు ♦ పూలపొదల
నిలిచి సేవాళుకమ్ములఁ ♦ బిలిచిపిలిచి
స్థిరత పాడించుగాత జా ♦ తీయగీతి॥

సీ. ఆచారమునకు దా ♦ స్యముఁజేయుచును వంట
యిల్లుదాటఁగలేని ♦ యిందుముఖుల,
ఉదయాస్తమయములు ♦ నొడలిచెమ్మటఁదీసి
క్షేత్రసేవలుజేయు ♦ సేద్యగాండ్ర,
బ్రతికినన్నాళ్ళు తీ ♦ ఱనికష్టి, రెక్కలు
విఱిచిజీవించెడు ♦ పేదజనుల,
అక్షరపంక్తులె ♦ యరయరాదనుచు, దు
ర్గతులఁద్రోసిన చెప్ప ♦ రానివాండ్ర,

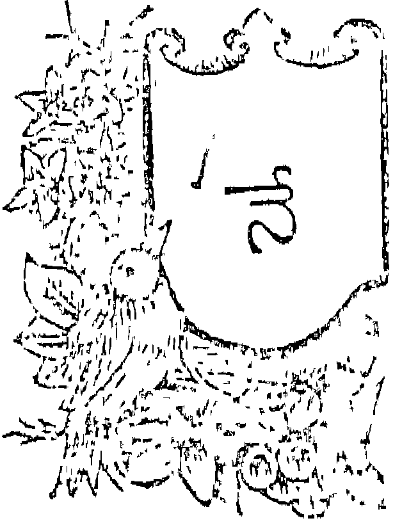
తే. గీ. పూలతో నిండి కమ్మద ♦ నాలు చిమ్మ
పుస్తకనికుంజపుంజాళి ♦ పొంతఁ బిలిచి
"నా జనమ్ము, నాదు దేశ" మ ♦ నంగఁ జాలు
ఇంత జ్ఞానభిక్షాదాన ♦ మిమ్ము తల్లి!

సీ. ఆంధ్రుల శిల్ప వి ♦ న్యాసంబు చూపించు
కలిమి గోపురముల ♦ గలదటంచు
ఆంధ్ర నాగరికత ♦ కల్యాణచిహ్నములైన
గానసాహిత్యముల్ ♦ గలవటంచు
ఆంధ్రభాగ్యమ్ము మో ♦ యగ గౌతమీకృష్ణ
దరులను నావలు ♦ దిరిగెననుచు
ఆంధ్రవీరులకు స్వ ♦ ర్గాతిథ్యమిచ్చి పా
టలు పాడిన యుగమ్ము ♦ కలదటంచు

తే. గీ. చెప్పి యొప్పించు పుస్తక ♦ శ్రీకుమారి
యందగింపఁగఁ గల యాల ♦ యములు గట్టుఁ
డాంధ్రదేశమునం దెల్ల ♦ నాంధ్రపుత్రు
లాప్తమానవసంఘసే ♦ వానురక్తి॥

+ వసంతము

[శ్రీ రవీంద్రనాథ ఠాకూరు విరచితము.]

ను వచ్చానమ్మ ♦ నేను వచ్చానె
ఆలసింపకరారె ♦ యాడుకొందాము.

* * *

ఏడాది తొలికౌగి ♦ లెచటదాచారె?
నా పూలపల్లకీ ♦ నేపొంత నిడిరె?
తేనె వసంతాల ♦ తీర్థమ్ములాడి
పసుపుకోకలు పిరుం ♦ దసియాడ దాల్చి
నేను వచ్చానమ్మ ♦ నేను వచ్చానె
ఆలసింపకరారె ♦ యాడుకొందాము.

వేకువే వికసించు ♦ వేసాలమొల్ల!
ప్రొద్దుప్రొద్దునపూయు ♦ ముద్దైనరోజా!

మవ్వముల్ రువ్వేటి ♦ మధ్యాహ్నమల్లె!
అందాలువిదికేటి ♦ సంపెనసంపంగి!
పరిమళం బెగబోయు ♦ పచ్చగోరంట!
పైరగాలికినవ్వు ♦ పసుపుగేవంగి!

నేను వచ్చానమ్మ ♦ నేను వచ్చానె
ఆలసింపకరారె ♦ ఆడుకొందాము.

* * *

చూచినానోయి కు ♦ చ్చుల పూలరంగ!
నీముద్దురూపు వ ♦ న్నెలకోడెకాడ!
చిగురుపాగాచెంగు ♦ లెగిరి జీరాడ!
పడుచుప్రాయము తీవి ♦ పగిలిపోవంగ
తోపుచీకలమూవి ♦ దాపలిదిశల
విరవాజిసందిళ్ళ ♦ వెలపలిపొదల
నిన్నుజూచానోయి ♦ నెఱజాణతనర!
నీకు చిక్కానోయి ♦ పోకిళ్ళపుట్ట!

* * *

ఎవ్వరే ననుబల్క ♦ రించేరు ఇచట
మురళివాయిస్తు నే ♦ పోవుచుండగను

* * *

మావిఁకొమ్మను నేను ♦ మన్మథాకార!
నిలుపంజాలనిరక్తి ♦ నిన్ను పిల్చేను.
నిన్నుజూడకమున్నె ♦ నీదివ్యమూర్తి
నీప్రాణవాసనల్ ♦ రాపాడి నన్ను
నాచిత్తబలమెల్ల ♦ దోచెంగదోయి!
నాగర్వరాగంబు ♦ లాగెంగదోయి!
నిన్నెఱుంగకముందె ♦ నిన్నుభావించి
ప్రేమించినానోయి ♦ చేలనై స్వామి!
మావిఁకొమ్మను నేను ♦ మన్మథాకార!
నిలుపంజాలనిరక్తి ♦ నిన్ను పిల్చేను.

* * *

తొలిజాము చల్లగా ♦ తొలగినపిదప
ఆటపాటలసక్తి ♦ చాలసిన వెనుక
వీధిలోపల ధూళి ♦ వేడియెత్తంగ,
కడవల నీరాన ♦ కాకు తేగంగ,
వేసవి తలసూప ♦ నేనొక్కసారి
నిమ్మళింతా వేళ ♦ నిలుతురే మీరు?
ఎవ్వరే నను బల్క ♦ రించేరు ఇచట
మురిపిపాయిస్తు నే ♦ పోవుచుండగను.

నేను వస్తానోయి ♦ నేను వస్తాను
మొగ్గమల్లెను నేను ♦ మురిపాలమొలక!
నీయుత్తరీయంపు ♦ పడబట్టికొని
నీకప్పురపువిడెమ్ము ♦ సిగ్గుపడుకొని
నీనిల్వుతెలగమ్ము ♦ లోన చెమ్మగిలి
నీరాగమాలలో ♦ దారమై పెనగి
వలపుతో కడదాక ♦ నిలిచియుంటాను
ఆశతో నందాక ♦ అంటియుంటాను.

* * *

సన్నజాజిని నేను ♦ సరసాలచైత్ర!
తేనెచిన్నెను నేను ♦ తీపారుపుత్ర!
నీ సిగపూలలో ♦ వాసనై యణగి
నీకంఠమాలలో ♦ రేకునై కలసి
పూలు రేకులుకూడి ♦ పొలుపారుదాక
తమ్మితూడును గూడి ♦ తనివొందుదాక

నీ వాక్కు కర్దమై ♦ నే వెల్లుతాను
నీ చూపుపావనై ♦ నే నటిస్తాను.

*　　　*　　　*

ఎడబాట్లుకలిగేటి ♦ యెండకాలమున
ననుపీడకృశించు ♦ నన నాణిమెవరే?
నా వేణువును కరు ♦ ణామ్రగానూది
అప్పగింతలుపాడు ♦ నార్ద్రికాలమున
ఎల్లెడ కారాకు ♦ లల్లాడు వేళ
అంటియుంటూ రెవ్వ ♦ రపుడు నాదండ.

*　　　*　　　*

గన్నేరుమొగ్గనే ♦ గరువాలగడ్డ!
నిన్ను మోహించాను ♦ నిండానునూర్మి
నీదు కౌగిట నన్ను ♦ నిలువనిమ్మోయి
నీశయ్య నన్నురా ♦ శింపనిమ్మోయి
నీనవ్వు చల్వలో ♦ నాననిమ్మోయి
నీలాలననుఖాన ♦ సోలనిమ్మోయి.
నేను వస్తానోయి ♦ నేను వస్తాను
వచ్చి నీవెనువెంట ♦ వలచియుంటాను.

*　　　*　　　*

మందారమును నేను ♦ మాధ్వీపిపాసి
నీదు పచ్చనిరూపు ♦ నేకోరినాను
ఏకిన్నెరస్వరాన ♦ ఎలుగెత్తి మమ్ము

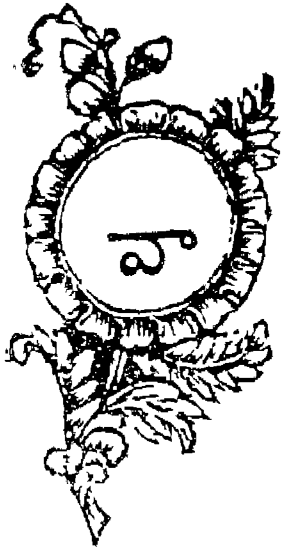
పిలిచితో ఆముద్దు ♦ పిలుపులోపలనె
కలదు నీదుపిఱోగ ♦ గద్గదస్వరము.
నేనెఱుంగుదునోయి ♦ నీరహాస్యములు.

* * *

+ ఎందుకో ఆలస్య ♦ మెందుకో అలత
ఎందుకో సందేహ ♦ మోదుకో కొంత
అందుకోవోయి! మో ♦ హనసూత్రధారి
నాప్రేమపూస లం ♦ దపుదండగట్టి.

శుక్తి

వాఙ్మయము మహోదధింబడి ప్రాకులాడు
దహరహము నేను; శ్రాంతి విశ్రాంతిగాగ
తారకలు చూపిన దిశాపథంబుఁ బట్టి
రాగిణుల[1]! కాళ్లయందెల రవళి నెనసి.

* * *

నీరదములు నర్తించిన దారులంది
కాలఖేలన మెందెందుఁ గలయఁ ద్రిప్పి
నందు నందెల్లఁ బారవశ్యమునఁ బోదు
పరిమళము త్రిప్పు తుమ్మెదబాలలీల.

* * *

లేదులేదు నిర్బంధపాలిత పథంబు
నా సువర్ణతరణి కీ విలాసమణికి.

* * *

ఒక్కవీచిముంపఁగ మఱియొక్కవీచి
తేల్పఁగ, నగాధ పాతాళ తిమిరమొక్క
మాఁ అపారనభం బొక్కమాఱుఁ జూతు
పగలు రేలు పాటించెడి ప్రాణిపోల్కి.

* * *

కాటియందలి ధూమాంధకారభరము,
పడకటింటి కర్పూర దీపపు మెఱుంగు,

1 గాన పక్షమందు రాగశబ్దము స్త్రీవాచకము

నొక్కగతిని నానావకు దిక్కుఁదెలుపు
లేదు వ్యక్తికి ఛాయావిభేదమతము.

*　　　*　　　*

పోయిపోయి సంపాదింపనాయె నాకు,
ఒక్క శ్రావణ రజనీ వియోగవేళ
చినుకువన్నెల ముత్యపుఁ జిప్పయొకటి
తొలగిపోని తారకలె యిందులకు సాక్షి.

*　　　*　　　*

కడల కరడులు కరడులై వెడలుచుండె
మధుర జలధరపంక్తులు,—మాతృగర్భ
కుహరమునువీడు ప్రేమ పంక్తులవిధాన
పోదమును రామణీయము నందఁ బ్రకృతి.

*　　　*　　　*

లసదుషఃకంఠధవళమాలలు గనఁబడె
నెలలబాలింత స్తన్యధారలవిధాన,
భావరేఖయుఁ గుటిలకంపనముమానె
సుప్తవిరహిణి భ్రూలతాక్షోభఁబోలి.

*　　　*　　　*

ఆమధురశక్తిహస్తము నందగింప
కడలియొడ్డెక్కితిని;—కాని గాననైతి

కలయవెదకియు నందెందు దొలుఁత నేను
దిగినసన్నపురేఁ వేమి దృగ్భ్రమంబొ?

* * *

తీరమునకుమాఱొడ్డి యుద్భిన్నములయి
క్షుభితకల్లోలగతిఁ గొట్టికొనెడి యలల
గాఢకోలాహలంబింత గానరాదు
మెత్తని యిసుకపడకల నొత్తిగిల్లి.

* * *

అతివిశాల, మతిస్నిగ్ధ, మతిమనోజ్ఞ
మయిన యాతీరసికతాపథాంచలమున,
ఒకనియడుగులజాడ, వేరొకనివచ్చు
వఱకె నిలదు పారావారపాలనమున.

* * *

లేచిపడి నశించిన ప్రతివీచియందు
నుదయమందు వేఱొకనూత్నయుదితవీచి
చెఱఁగిపోయిన ప్రతిపాంథుచరణచిహ్న
ములను వేఱొకనికి శుద్ధతలముదొరకు.

* * *

ఆవిలాసము నాహ్లాదయము హరించె
రజనిసంధ్యాకషాయ చిత్రమునుబోలె,

తిరుగుదింక, స్వచ్ఛందసుందరవిహంచి
కాలతావశమగు స్వరగతివిధాన.

* * *

నీను దెచ్చిన మృదుశక్తిలోని జాతి
ముత్యములను లోకము ముందుఁ బోయువాఁడ
హృద్యమై యొప్పువాసని నేఁగొనుఁడు
అభిరుచికొలంది రౌద్రసౌమ్యముల నరసి.

* * *

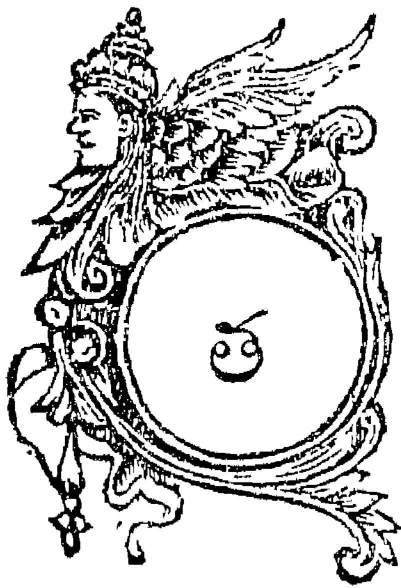
సొగసుహృదయము సుకుమార సుమముబోలె
చేతి కందించువాఁడ రసికజనులకు !
కంఠమాలల ధరియింత్రొ గౌరవమున
రేకులనుజించి యావల పాఱేయునెంత్రొ!

* * *

రుచిచకితమైన హృదయసరోజగర్భ
మందుఁ గందళించిన భావమంద మొంది ;
వాణియై యొప్పు వెలుఁగును వదనమందు
అవుడె సుకవికి స్వాధీనమయ్యెఁ గవిత.

వసంతవికాసము

౧

తరుణ కుసుమశిఖా సూత్రధారివగుచు
ముదురు లేఁతల భేదము లొదవనీక
నిఖిల తరుజగతికిని నందించినావు
సహృదయానందరాగ రంజనము చైత్ర!

౨

కలికికోయిల గొంతులో మొలకగీతి,
సోయగపుఁ బూలపొత్తులఁ దీయతేనె,
పోసితో మెప్పు డప్పుడే పులకరించె
నాహృదయశయ్య కవితోపగూహనమున.

3

కొమ్మ కొమ్మన, నాకు నాకున నలంది,
పూవు పూవునఁ, జివురు చివురునఁ జిందఁ
జిలికితివి నూత్న చైత్ర కాశ్మీరరుచులు
పుడమి నవకమ్మునకు వన్నెలిడ వసంత!

౪

మోళ్ళు మోసెత్త నిల మూలమూలలందు
నందమెగఁబోయు చైత్రుని యాగడముల
కీడ్వ్యఁబడి మేలిమంచు గింత యెత్తె గగన
భామ, తనకన్నతపసెల్ల భంగపడఁగ.

౫

మోదమున మోజుపడి కుసుంభాంశుకాల
మంగగించిన యువని నానందబద్ధ
నయనములఁ జూచి చూచి యున్మాదియయ్యొ
మధుతపస్వి కింకేభావితథమొ నడవ?

౬

పొదలవాకిండ్లు తెఱచి యాపువ్వుపుత్ర
కులపు, నూతనావిర్భావ కోమలాస్య
రేఖ లెత్తించి స్వచ్ఛంద ప్రియుఁడు చైత్రు
డార్ద్రరాగాక్షతలు నల్లి యవనిమీఁద.

౭

ఏమిటికిఁ బొంచిపొంచి లాలించెదోయి!
బాళి బాల గులాబీల జాలిమాలి,
మొగములెత్తవు; లజ్జచే వలపుమొలక
దాటిరాలేక కొప్పల దాగులాడు.

౮

చక్కని నభంబు రంగులఁ బిక్కటిల్లె
నిండుజవ్వని యారుణపు గండమట్లు,
రాగగీతులఁ జెలరేగ భోగపవనుఁ
డప్సరసల నృత్యోత్సవ లిప్సలీల.

౯

వీధికడపటి వ్యాకుల వేణుకుంజ
మాలపించె హ్లాద మనోజ్ఞమయిన పాట,
కోమలసమీరుఁ డాడించు కులుకుకొమ్మ
త్రిప్పలనుగూడ గానమే కేకలెత్తె.

౧౦

పవను పిడుగుల రవళికిఁ బట్టికెరలి
కెవ్వుకెవ్వున నవ్వు పక్షినిచయంబు,
తల్లిపాలకువ నాలించి దాదిఁగోలఁ
గిలకిలల మేలుకొను బాలికలవిధాన.

౧౧

పత్రవస్త్రాపహరణ విచిత్రుఁడయిన
శిశిరు వివృతవిజిజ్ఞాన సీవరించి,
చిగురుచెంగావి కోకలిచ్చితివి శుభవ
నీమతల్లుల సంవృతనీతి నెఱిఁగి.

౧౨

మొగలిరేకుల మును వర్షపుత్రకుండు
వ్రాసిన శుభాక్షరంబులు మాసిపోవె,
అధరరేఖవంటి కషాయ మధురపల్ల
వమున నీవైన చెరఁగని పంక్తి నిలుపు.

౧౩

ఏదెసను ప్రేంచితి జగంబు నేమరించి
మధురగీతా సరసిగట్లు మధుపిపాసి!
అఖిలమానందసుఖసుప్తమయ్యె నింక
మేలుకొలుపు వైతాళికు లేరు? రారు!

౧౪

తేనెఁ దిని నర్తనాసక్తిఁ దిరుగు నళులు
పాయలై పాయలై గానఁబడియెఁ గడల,
స్నానగంధవాసనలు సాంద్రముగఁ బెరయ
నాఁడువిడచిన మధులక్ష్మి యలకలనఁగ.

౧౫

ఇగురుమూఁపులఁ గోఁడికోయిలల లేపి,
మిసమిసలపూల చెఱఁగులఁ బసపుఁబూసి,
వచ్చివలపుకాకల నెత్తువడిన రాగ
సరళిఁ బాడించెదు వసంత! జగతిచేత.

౧౬

సమదపికములు పాడు స్వచ్ఛందగీతి,
దక్షిణసమీరుఁడేగు స్వతంత్రవీథి,
స్వేచ్ఛగాఁ బూచె మంగళగుచ్ఛలతలు,
జగతినేల నూత్నప్రాణ మొగయ దింక.

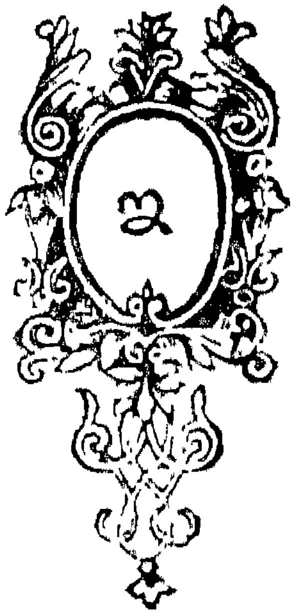
౧౭

సుఖనిశీథము, గీతికాముఖరపథము,
నరసపవనము, సుమదళచకితవనము,
పెనఁగి నిలువంగనీయవు మనసులోని
ప్రియాగతులఁ గంఠముఖమునఁ బెకలకుండ!

౧౮

చచ్చిపోవు కారాకుల స్థానములను
చిగురుచేవలు మొలుచు సౌష్ఠవముగనుచు,
మృత్యువునకేలొ భీతివహింత్రు జనులు
అవల స్వచ్ఛందసౌందర్య మబ్బుచుండ.

శేషచైత్రము

రుగు పుట్టిండ్లలో ♦ నెదిగిన యెలమి
కొమ్మల యెదులలోఁ ♦ గులికిన కలిమి
మృదువనస్పతులలో ♦ మొలగిన చెలిమి
వైశాఖమును జూచి ♦ వదలదే చైత్ర!

౨

పూల కౌగిండ్లలో ♦ నోలలాడితివి
సరసుల పొత్తులో ♦ సఖ్య మాడితివి
పసిపైరగాలిలో ♦ పరువు లాడితివి
మండుటెండల సవి ♦ మానెదే చైత్ర!

౩

రమణుల చరణాల ♦ గాచిన లాక్ష,
అబలల యధరాల ♦ నంటిన తమ్మ,
కన్నెల నుదురుల ♦ కందిన చాదు
ఎన్నాళ్ళ మురిపెమో ♦ మెఱుఁగుదే చైత్ర!

౪

కోయిల పాటలోఁ ♦ గోమల స్వరము
మలయమారుతములో ♦ మధురవాసనలు
కలికి పూగుత్తిలోఁ ♦ గమ్మని మధువు
అనుభవిం తెందాక ♦ నందాల చైత్ర!

౫

పత్రాలు రాల్చితి ♦ పచ్చనిచెట్ల
జీవనక్షేమమ్ముఁ ♦ జేర్చితి నదుల,
పనిపాట లావల ♦ బంపితి విండ్ల,
చాలదే నీపాలి ♦ జయమింకఁ జైత్ర!

౬

మధుపాతమున భూమి ♦ మరపించినావు
సుఖరక్తిఁ బ్రజలను ♦ పాలించినావు
పగలు దీర్ఘములుగాఁ ♦ బాటించినావు
చాలవే యీనాళ్ళు ♦ చక్కని చైత్ర!

౭

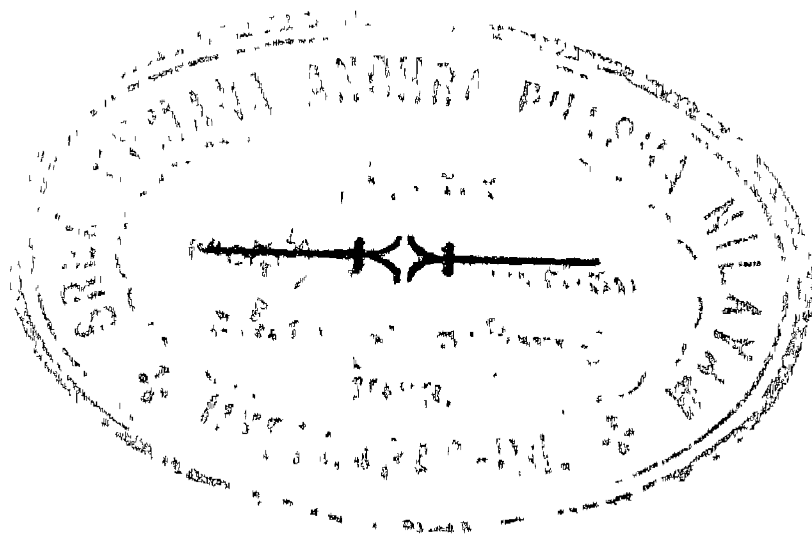
కష్టమో సౌఖ్యమో ♦ గడపితి విచట
నీ మంచి కాలంబు ♦ నీటుగో వెంగయా
దుఃఖింప కవసాన ♦ దురవస్థ కిపుడు
కాలచక్రము నాప ♦ గా లేము చైత్ర!

౮

నవనవ లాడేటి ♦ చివురాకులెల్ల
కటికెక్కెనెండ కా ♦ కలుబోలె ముదిరి,
సవ్యవాతములు దు ♦ స్సహములై రేగ
నిప్పులు గ్రక్కుచు, ♦ నయ్యంపు చైత్ర!

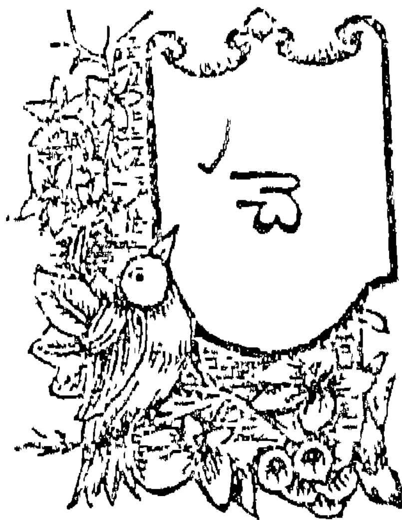
౯

ఏ సౌఖ్యసంపదల ♦ ఏ భోగరుచులు,
గ్రీష్మున కిట్టు ల ♦ ర్పింపఁగా వలసె
నంచు నాకులపడ ♦ కవసాన చైత్ర!
ఉదయాస్తమయతత్వ ♦ మిదియె సుమ్మిలను!

పూవు

౧

చెలియల సిగలోఁ ♦ జెలువారు పూవ
పడతుల జడలపై ♦ బవళించు పూవ
సఖుల ముచ్చటముళ్ళ ♦ నవయించు పూవ
లలనావతంసమ్ము ♦ లను గుల్కు పూవ
పోవకే! మాతల్లి ♦ పూజకో పూవ

౨

అటవిచ్చి సిగ్గులఁ ♦ గరఁగేటి పూవ
మొగ్గవై మోజులఁ ♦ మొలిపించు పూవ
పూచి శోభనములఁ ♦ బొదివిన పూవ
దళముల కౌగిలిఁ ♦ దలఁజొక్కు పూవ
పోవకే! మాతల్లి ♦ పూజకో పూవ!

౩

చిగురాకు మరుఁగునఁ ♦ జెలువారు పూవ
కొమ్మలసందిళ్ళ ♦ గొనలెత్తు పూవ
ఎండకు కాగని ♦ మెలపూత పూవ
వెన్నలఁ పేరని ♦ వెలుతురు పూవ
పోవకే! మాతల్లి ♦ పూజకో పూవ!

౪

కడుపులో తేనెలు ♦ కలకన్నెపూవ
తనువున గంధాలు ♦ దయివారు పూవ

రెక్కల సందాలు ♦ గ్రక్కేటి పూవ
మోమున లావణ్య ♦ ములు రాలు పూవ
పోవటే! మాతల్లి ♦ పూజ కోపూవ!

౫

పసుపు కేసరములఁ ♦ మిసిమించు పూవ
నిగనిగ సొగసులఁ ♦ బిగివోని పూవ
పెండ్లిండ్లపాలించు ♦ ప్రేమంపు పూవ
వీరుని కంఠాన ♦ విప్పారు పూవ
పోవటే! మాతల్లి ♦ పూజ కోపూవ!

౬

కాపుకన్నియ కొప్పు ♦ గైసేయు పూవ
ఉపవనాల నుయ్యాల ♦ లూగేటి పూవ
తోటకంచెల వన్నె ♦ తోఁ బూచు పూవ
అడవిడొంకల నంద ♦ మయియొప్పు పూవ
పోవటే! మాతల్లి ♦ పూజ కోపూవ!

౭

సెలయేటి పాటలఁ ♦ జెవియొగ్గు పూవ
తుమ్మెద సఖులతో ♦ తుళ్లేటి పూవ
పైరగాలికి విచ్చి ♦ వర్ధిల్లు పూవ
రంగుల రాశివై ♦ రాణించు పూవ
పోవటే! మాతల్లి ♦ పూజ కోపూవ!

౬

కళలకళ్యాణివె ♦ కమ్మని పూవ
సౌందర్యసరసివే ♦ చక్కనిపూవ
భావాలబరిణవే ♦ బంగారు పూవ
చిన్నెలచిలుకవే ♦ సింగారి పూవ
పోవటే! మాతల్లి ♦ పూజ కోపూవ!

౭

పెరిఁగినా! తరిగినా! ♦ ప్రియమేనె పూవ
చచ్చినా! బ్రిదికినా! ♦ స్వర్గమే పూవ
ఓడినా! గెలిచినా! ♦ యొప్పెనె పూవ
తొలఁగినా! కలసినా! ♦ తోడేనె పూవ
పోదాము! ఆతల్లి ♦ పూజకే పూవ!

శమీ శమయతే పాపమ్। శమీ శత్రువినాశనీ
అర్జునస్య ధనుర్ధారీ। రామస్య ప్రియదర్శనమ్.

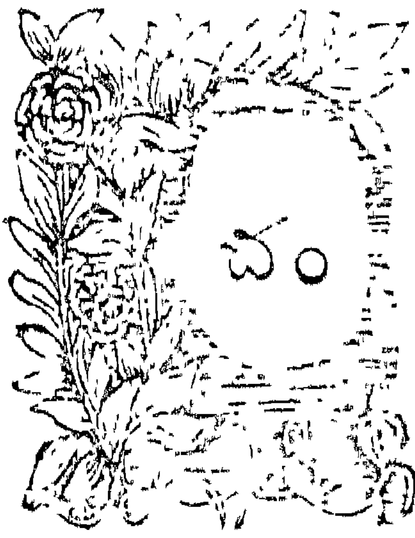

కృష్ణవేణీహరితసస్య ♦ పృథివియందు
ఘాతమీ పుణ్యా కళ్యాణ ♦ కంఠసీమ
తుంగభద్రాశుభోపాంత ♦ రంగములను
అందికొనుము. శమీలక్ష్మి! ♦ యాంధ్రపూజ.

శమీ పూజ.

పూజ

౧

దమామ పూవెన్నెలల్ ◆ జల్లులాడ
నిక్కి పులకరింపఁగ సెల ◆ యేళ్ళు పాడ
విశ్వమునఁ బుష్పసౌరభాల్ ◆ విరిసియాడ
వ్రేలవే! తల్లిమెడను పూ ◆ జాలలంతి!

౨

బెదరుతేర్చుకుం వెరపేది ◆ పొదలు వెడల
చిన్ని మొక్కలు సైతము ◆ చేవ గ్రక్క
జీర్ణ మురళియు మ్రోగను ◆ జీవరుతుల
వ్రేలవే! తల్లిమెడను పూ ◆ జాలలంతి!

౩

పొంగిపొడిచిన నదులెల్ల ◆ క్రుంగఁజూచి
ఆకసముఁ బ్రాకు వరదనూ ◆ క్షీణఁగ గాంచి
త్రుళ్ళి త్రుళ్ళి పాడు మేఘముల్ ◆ తొలగసరసి
వ్రేలవే! తల్లిమెడను పూ ◆ జాలలంతి!

౪

సస్యములకుఁ బాలిచ్చు వా ◆ త్సల్యవతులు
మంగళతరంగిణులు, క్షీర ◆ భంగి చెప్ప
నాలకించితి భావర ◆ హస్యములను
వ్రేలవే! తల్లిమెడనుపూ ◆ జాలలంతి!

౫

చెరగిపోని చక్కని లిపిఁ ♦ జెక్కినారు
ఱాల భాగ్యభారత శాస ♦ నాల ఋషులు
వానదెబ్బల తుప్పిష్వడు ♦ వాసె, చదివి
వ్రేలవే! తల్లిమెడను పూ ♦ జాలలంతి!

౬

తెలుఁగునెత్తుట వెలిగిన ♦ దీపకళలు
తెలుఁగుపాలఁ బేరిన మీఁగ ♦ డల తరకలు
తెలుఁగు తేనె తీయందన ♦ మ్ములను దనిసి
వ్రేలవే! తల్లిమెడను పూ ♦ జాలలంతి!

౭

భక్తుఁ డొక విగ్రహము తల ♦ పయిననుంచ
వీరుఁ డొక ఆయుధము మీఁదఁ ♦ బెట్టి గొలువ
కర్షకుఁ డొక కాడికిఁ ♦ గట్టి మ్రొక్క
వ్రేలవే! తల్లిమెడను పూ ♦ జాలలంతి!

౮

కన్నె పసుపచ్చెలు సల్ల ♦ గౌరిపేర,
దేవిపేర కుంకుమను శా ♦ క్తేయులీయ,
విప్రులు సరస్వతీదీక్ష ♦ విరులొసంగ,
వ్రేలవే! తల్లిమెడను పూ ♦ జాలలంతి!

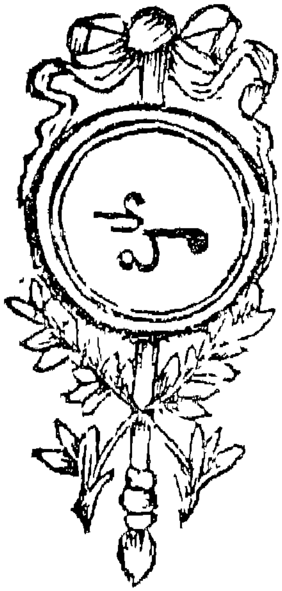
౯

కవులు కవితామధువుచే జ ♦ గమ్ముఁ దడుప,
శిల్పకులు కుంచియలఁదేట ♦ తెలుపు దిద్ద,
గాయకులు గాత్రరక్తిరా ♦ గములనెత్తి
వ్రేలవే! తల్లిమెడను పూ ♦ జాలలంతి!

౧౦

పంజరములోని చిలుకల ♦ పాటలందు,
అడవిలోని గోరువంకల ♦ నుడులయందు,
ఒక్కటే శ్రుతిచెదరక ♦ పిక్కటిల్లె
వ్రేలవే! తల్లిమెడనుపూ ♦ జాలలంతి!

† విరహవీధి

మపాత్రల చందన ♦ మెండిపోయె
ద్వారములు మోడుచున్నవి ♦ హారములను
సానలం దింకె స్నానక ♦ షాయగంధ
ముబల ! యెవనికోసము సగ ♦ మయి కృశింతు.

గీ. చెక్కుచెదరని పాపట ♦ చిక్కువడియె
వేణిబంధము శిథిలమై ♦ పిరుఁదులందె
కరఁగి చెరగిన తిలక రే ♦ ఖలను దుడువ
వతివ! యెవఁడాహరించె నీ ♦ యార్ద్రహృదిని.

గీ. పాలుపొంగినగతి పొంగు ♦ ప్రణయరక్తి
నాపుకొనలేని పడుచు ప్రా ♦ యంబుతోడ
నమ్మి యెవనికి నీమన ♦ మిచ్చికొంటి
వువిద ! యీమేఘమాసన ♦ వోదయముల.

పిలుపు

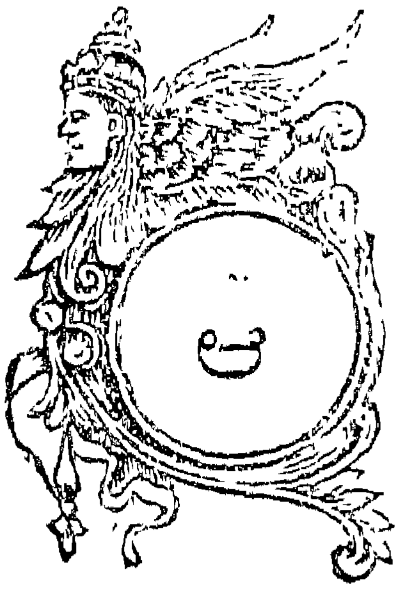
నిశలు పులకించెఁ గనులకు నిదుర రాదు
పైదలి! యేమిటికి నన్ను బాధపెట్ట?
ఏపొదలదాగి పాడెదీ హృదయదళన
దారుణములైన నవ్యగీతమ్ములెత్తి. ౧

నా విరహగంధగీతి కన్వయముఁ జెప్ప
శిరసు లెత్తుచు నున్నవి చిగురుపొదలు,
నవ్వుచున్నది కడల నందంపు సందె
కావిరంగుల రంగైన మోవివిరిచి. ౨

కొసరి యూరుంబసపు చెఱఁగుల నులాగు
గంధవహుని కౌఁగిటనుండి కరుణపదము
లల్లుచున్నది ప్రాణులఁ బ్రాయంపువంశి
నా హృదయ వేదనాలాపనములఁ గరఁగి. ౩

వలపు పచ్చనిదని రక్తిమొలవఁబాడి,
విరహ మరుణమని యెద తపింప విసివి,
చెలిమి నల్లనిదని నిరసింతు విపుడు
ప్రేమ ధవళిమమని యింక వినుతు వెపుడు! ౪

మధుమాలి

ఆకసమ్మునఁ బూవులే యందగించె,
వసుధకడుపునఁ బూవులే పవ్వళించె,
ఆలయమ్మునఁ బూవులే యాటలాడె,
ఏలపాడదు తుమ్మెద పూలపాట. ౧

పవనుకౌఁగిటఁ బూవులే సవదరించె
హృదయమందునఁ బూవులే రేకులెత్తె;
తోఁటలోపలఁ బూవులే తొలకరించె,
ఏలపాడదు తుమ్మెద పూలపాట. ౨

ఎన్నియెన్ని భవంబుల నేమియేమి
పూజలను జేసి పట్టితీ పూలనోము!
చైత్రు సహవాససుఖము లేచాయ నబ్బె
తేటసేయుము తుమ్మెదా! పాటఁబాడి. ౩

తుమ్మెద.

కష్టములను శారదచంద్రికలవిధాన,
దుఃఖములను తొల్కరివానతునుకలట్లు,
లనుభవించితి,—చిత్త మాహ్లాదపులక
వివశమయి సేయునృత్యమ్ముఁ విడువకుండ. ౪

స్తన్యభరశీతలంబైన జననియొడిని,
పరిమళప్రగాఢమగు భావసాన్నునందు,

వేదబుఋత్వాతమగు యజ్ఞవేదిమీఁద
నెలమి—నాదుకౌమారమే నిలిపికొంటి. ౫

ఆటలాడితి వెన్నెల యలలపోల్కి,
పాటలనుబాడితిని సెలయేటిపగిది,
సంకెలలు కాళ్ళయందెల ఛాయఁగొంటి,
అన్నిటను—బాల్యలీలలే యనుభవించి. ౬

పాటలు తలాడఁగాఁగొని పవ్వళించి,
పాటలను జెలికత్తెలభాతిఁ బిలిచి,
పాటలే ప్రియయాత్రకుఁ బథముఁజూప
వచ్చితిని, యౌవనమ్ముల పాటతోడ. ౭

ఇంతకన్నను నోము లే నితర మెఱుఁగ,
ఈశ్వరుఁ డనుగ్రహించె నాకీ భవంబు.
నవ్వుచును బుట్టి, నవ్వుచు నవకమొంది,
నవ్వుచునుబోదు—నిదియె నానవ్వులీల. ౮

పాంథుఁడు.

మధుప! యేటికి చంచలపథముఁ గొంటి
ప్రక్కపువ్వునకుఁ బెట్టుదు 'చక్కిలింత'
ప్రక్కపువ్వునఁ బాసియముఁ గ్రుక్కుకొందు
ప్రక్కపూవును గీతికో నుత్సహింతు. ౯

అంతులేనియాకసమునఁ గొంతసేపు,
శీతలపవనవీచికలందుఁ గొంతసేపు,

కువలయోన్ముల రేఖలఁ గొంత సేపు,
తుళ్లిపడుచుఁ దిరిగెదు మత్తునివిధాన. ౧౦

తుమ్మెద.

చంచలుఁడ నౌదు నవనికిఁ జలన మొసఁగ,
విరహినగుదు శకుంతులకు వేడిదార్ప,
మత్తుఁడనగుదు జతలకు మత్తువెట్ట,
లేదులే దమృతం బిందు లేశమయిన. ౧౧

† ఒక్కపువుపొంత నాడుదు, నొక్కపూవు
పజ్జఁ బాడుదు, నొకపూవు సెజ్జమీఁద
శిశువువలె నిదురింతు నీ చిత్రదశల
చక్కదనములు లేక నా జన్మమేల? ౧౨

చిత్తచాంచల్యమన్నను సిగ్గులేదు
మతిభ్రమణమనినను నవమానపడను,
నన్ను నాపూలనెడఁదీసి భిన్నభిన్న
మార్గముల కీడ్వకున్న నమస్కరింతు. ౧౩

తారలన్నను, మణులన్న, తనయులన్న
పులుఁగులన్న, గీతములన్న, పూవులన్న
నామవాచక భేదముల్ నాకుమాత్ర
మన్నియును బూవులేయగు నార్ద్రదృష్టి. ౧౪

పూలకొఱకయి పుట్టితి, పూలలోని
తియ్యతేనెను దీయుచుఁ దిరుగువాఁడ,

నెపుడు నాడుచుఁ బాడుచు నిదియె—నిజము,
భ్రమయొ; యున్మాదమో; కైపొ; వలపొ; సొలపొ! ౧౫

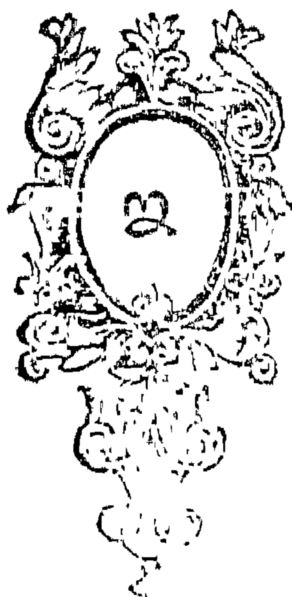
ఈమధువ్రతమును తుద కెల్ల జరిపి
వదలుదును తేనె పెరలతోఁ బాటు పృథివిఁ
బిదప నరయుఁడు చంచలహృదయు చంచ
రీకగీతిసంగ్రహమును బ్రీతితోడ. ౧౬

ప్రేమచేఁ జెమ్మగిల్లిన హృదయరాగ
ములను నడిపింప కాల్వ లెందులకు త్రవ్వ?
నడువనిమ్ము నచ్చినభంగి నొడుపులొలయ
వాలకముతోఁ నెడాపెడ వాఁకలట్లు. ౧౭

గీతాంవేహి

౧

కన్యా మీరాబాయి.

ఇంత తపించెద ♦ వేమిటి కింతీ!
కాంతి విరహమున ♦ కగ్గి కృశింప
వలపులువాడిన ♦ ఫలమేమిగలదు
వాసనవోయిన ♦ ప్రసవము లేల.

ప్రేయసివని నడి ♦ రేయి నే తెంచి
వాకిట నిలచినఁ ♦ బలుకక పోతి!

సందెకడల నిండు ♦ సందెడు కురులు
దువ్వుకొనుచు నున్న ♦ మువ్వపు సొగసు
చూచిచూచి సకియా! ♦ సోలినమనసు
ఆపఁజాలక విర ♦ హంబున వెడలి.

మెల్లమెల్లన నును ♦ పిల్లనగ్రోవి
వాయించినాను నీ ♦ వాకిలిముందు
చూడవైతివి నను ♦ సుందరి యపుడు
కడగన్నుల రాగ ♦ కళికలు గురియ.

జారిన పయ్యెద ♦ చెంగులు గనక
చెమరించు చెక్కుల ♦ చేష్టలు గనక
ఉయ్యాల లూచెడి ♦ యుత్తమ వేళ
వయ్యాలు సవరించు ♦ తియ్యని వేళ.

నీహృదయము కరు ♦ ణించునో యనుచు
నీరాగములు రవ ♦ ణించునో యనుచు
అలత "గీతాందేహి" ♦ యని పాడినాఁడ
"ధన్య మీరా" యని ♦ తలపించినాఁడ.

నాగర * గురుచర ♦ ణంబుల మరఁగి
లోకాపవాద వి ♦ లోలత కడలి
ననుజూడ లజ్జించి ♦ తనుపమగాత్రి!
ననుఁగూడఁగ నను ♦ మానము పడితి.

౨

దాసీ క్షేమ.

సాధింపు లేలోయి ♦ సాహసకాడ!
ఈదీనురాలితో ♦ నేమి వాదాడ
నీచూపు రేకల ♦ నెమ్మది వలచి
ఎన్ని వెన్నెలరేల ♦ నీడ్చితి వగల.

మబ్బులు గ్రమ్మిన ♦ మాపులయందు
పులుగులు పాడిన ♦ తొలిజాములను
నీసడలే భ్రమ ♦ లోన నీక్షించి
నీయడుగులజాడ ♦ నే యాలకించి.

నడిరేయి యనకయె ♦ నకనక పడుచు
పడకటింటితలుపుల ♦ ఫక్కున తెఱచి

* నాగరుఁడను తాపసి మీరాబాయి గురువు

త్రుళ్ళుచు నటునిటు ♦ త్రోవలు నూచి
యూడియూసపాలయి ♦ యారడి కడలి.

అందెలు మ్రోగునో ♦ యని జంకిజంకి
కుచ్చెళ్ళ పెళపెళ ♦ కును క్రుంగిక్రుంగి
సిగ్గున మ్రగ్గుచు ♦ జింతం గములుచు
ఎన్నెన్నిసారులు ♦ చిన్నవోయితిని.

మీరాబాయి, ప్రేమ—వీరు ఉత్తర హిందూస్థానపు భక్తురాండ్రు. వీరు పాడిన గీతములు భక్తిపరవశములుగ గానము చేయబడుచున్నవి. ఈపై రెండుపాటలును హిందీపదములకు యథానువాదములు.

మీరాబాయి

నీతిమాలిన దని ♦ నిందించెదరు
జాతిజాఱిన దని ♦ శాసించెదరు,
సిగ్గువీడిన దని ♦ చిన్నమాటాడి
పరవశురాలని ♦ పాపముల్ పలికి,
వీధులం బోవంగ ♦ వేలెత్తి చూపి
నొవ్వంజేసిరి నా ♦ మవ్వపు మనసు
విసపు గిన్నియ నా ♦ పెదవినిజేర్చి!
కసిదీర్పుము "నా ♦ గర" గురుమాళీ!

మదవతుల మోములను చంద ♦ మామసొబగు
అందెరవళుల నందంపు ♦ హంసపలుకు
కెంబెదవుల బంధూక ర ♦ క్తిమయు విడచి
సుభగశారదరమ యెందో ♦ సురిగిపోవు.

శ ర దృ తు వు.

ప్రవాసరాధిక

చ. చదలుపయోదమాలికల♦శ్యామలమయ్యెదమాలపంక్తులన్
కొదమవనమ్ము చీకటుల♦దన్ సెలవయ్యెఁ, గుమారభీరుఁడీ
యదుసుతుఁ డిల్లుఁజేర్పు మని♦యాపడినందని దేశ మాలకిం
చి పసులుసూచుమంజని యె♦ స్నేహతపస్విని రాధ యొంటిమై.

మ. కడలం గాల్నడ నేగు త్రోవరుల సై♦గల్ గానఁగారావు, చే
సెనుపాలింట్లరుచుల్ మరుల్ గొలుపగో♦బృందమ్ము పోలేదు, పెం
పుడు లేళ్లైనఁగదంబకుంజముల దా♦పుం జేర వేసంజరా
యిడి పక్షీముఖమందు నెం దఁగసితో♦యీ! ముగ్ధగోపాలకా

సీ. చెదరివిరిసిన యూఁబెయ్య ♦ కదుపులెల్ల
మందఁ గొనఁగ నాకర్షించు ♦ సుందరాను
రాగ రాగిణికలైన ♦ రావు కృష్ణ!
యెంతచెవియొగ్గివినిన నీ ♦ ప్రాంతమందు.

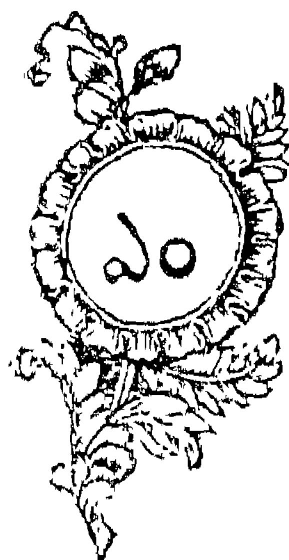
ఉ. పచ్చనియాకుఁజొంపముల♦పైఁబడు నందపుసంజెవన్నియల్
విచ్చిననీసిగన్ ప్రతిఫ ♦ లించిన మించులునేని దోఁప వీ
ముచ్చటలైనతోఁపున వి ♦ ముగ్ధుఁడ! దట్టపు చెట్లనీడలం
జొచ్చితొ? యల్లికొన్న పొగ♦సుంబొదలంగను చాటులైతివో!

చ. పొనపొసబూలపిండికణ♦ముల్ కణముల్ దొరలంగపూతమో
చిన యెలదీవయిండ్లకడఁ ♦ జిక్కని నీ చరణాంక రేఖకల్

గనఁబడ, వార్ద్ర దర్భలు స ◆ గమ్ము సగమ్ము గ్రసించు చావలన్
జవిన కురంగపుత్త్రికలు ◆ సైతము చూపవు నీదు జాడలన్.

ఉ. పాదములొత్తుకోసి సుక ◆ వాగుల రేవుల కాలఁ ద్రిప్పి యా
యాదరులం బ్రదోషసమ ◆ యప్రియ రాగములాలపించు వే
ణూదయభాగ్యమొందఁ గ ◆ నోయి? కుమార యశస్వి! పల్లవ
స్వేదము లైక అంగిన స ◆ సిన్ వెలయింపవు పో వనస్పతుల్.

సఖీసంవరణం

(రవీంద్రమహాకవి పదావళినుండి తెనిగింపఁబడినది)

తలంతలె నాడు ♦ కాంతుని వగలు
సెగలయి నాయెద ♦ తెగ దహియించు
కసికర మెఱుఁగడె ♦ కపట నాటకుఁడె
ఆపుదాని రహస్య ♦ మూరయు లేడె

అబలల కతిథిగా ♦ నరుదెంచు ప్రియుడు
సందెలు గ్రుంకక ♦ ముందేలరాఁడో?
విరగట్టక మెయి ♦ సింగారములు
సవరింపక పూల ♦ సరులు ముడువక
ప్రాలుమాలికతోఁ ♦ బవళించియుండ
బిరబిర వచ్చునె ♦ ప్రియవల్లభుఁడు
ఏమని వలదంచు ♦ నా మోహానుని
కాదని వల్లత్తి ♦ వాదాడలేనె;

వినమంతయు తఱి ♦ తీపితోఁగడపి
సందెలఁ బిలుచుచు ♦ సఖులను బంపి;
నగలు పెట్టుకొని యం ♦ దమ్ములు దిద్ది
సన్నపావడ సొగ ♦ సారగఁ గట్టి
కర్పూరపు దీపి ♦ కలు వెలిగించి
పరిమళములు చిమ్మ ♦ పాన్పు లమర్చి
పన్నీరొలికెడి ♦ పందిలిచాయా
రాయంచలాడు న ♦ రస్సుల కెలన

వీణతంతుల నాల ♦ పించుచుఁ గొంత
వేణుగీతల వల ♦ పించుచుఁ గొంత
తనకోసము విరాళి ♦ తాళఁగలేక
ప్రణయవేగము మది ♦ భరియింపలేక
బేలతనంబున ♦ వేచిననాఁడు
నాచాయ రాఁడేమి ♦ నా నాయకుఁడు
నన్ను జూచుచు వద ♦ నం బటు త్రిప్పి
తొలఁగిపోవును "చిర ♦ తోడే" చెలియ!
సైపఁజాలక తమి ♦ దీపము దీసి
శయనింపఁబోయెడు ♦ సమయమునందు
చోటిమ్మని సోలు ♦ చును వచ్చు సఖిరో!
లేదని పల్లెత్త ♦ లేనప్పుడైన
వాకిటి పొంత నా ♦ వల్లభుఁడుండ
చూచి రోయఁగలేదె ♦ సుదతి నామనసు.

* * *

తోడివారలు చేను ♦ త్రుళ్లుచునుండ
పెడత్రోవల తాను ♦ నడుచునె ప్రియుఁడు
వంచిన మొగమెత్తి ♦ కాంచఁడె యొరుల!
పరితాప మించుక ♦ పలుకఁడె హితుఁడు.
నాథుని చేష్టల ♦ నామదిఁ జూచి
ఆనందమే మిథ్య ♦ యని తలపోతు.

ఒక్కొక్కమాఱు వి ♦ యోగపు వగల
హృదయ మింతింతై ♦ చెదరి తపింప;
తీయని ప్రేమను ♦ దోయిలిం బట్టి
ఆసపెట్టిన యడి ♦ యాసకు మ్రొక్కి;

"అబలల హృదయము ♦ లధివసియించి
పరిపాలించు నో ♦ ప్రణయతపస్వి!
పరులఁ బ్రేమించుట ♦ పాపము సుమ్మీ!
అంతకన్నను కష్ట ♦ మవనిని లేదు.

జగముల నేలెడి ♦ సర్వమయుఁడవు
సొగసులఁ గరఁగెడి ♦ సుందరాంగుఁడవు
ఆనందసాగర ♦ మం దందమయిన
గడుసుబంగరు నావ ♦ నడుపంగ లేవ?
అన్నెముపున్నెము ♦ నారయ లేని
ఈయబలల భ్రమి ♦ యింపగ నేల?
నీవునీవని లాల ♦ నీయపుగతుల
నమ్మువారిని వగ ♦ కమ్మఁగ నేల?
ఈయాఁడుంబుట్టు ♦ వింక నాకుఁ జాలు
పూలదండఁగ నను ♦ బుట్టింపవోయి!
తుమ్మిపూవుగ నను ♦ దయఁజూడవోయి!
కనకచేలముగ నన్ ♦ గమణింపవోయి!"

అని తలపోసెడి ♦ యర్ధరాత్రముల
విసివి వేసారిన ♦ విసమపు నిశల

ప్రాణముపైఁ గాంక్ష ♦ వదలినవేళ,
ప్రేమపైన విరక్తి ♦ ప్రాపినయెడల,
కిలకిల నవ్వుచు ♦ కేళీనిరతి
నందగాఁడై చెల్వ ♦ చిందెడు వగల
ననుడాయఁగవచ్చి ♦ నానిద్ర లేపి
నను పరవశఁజేయు ♦ నానాగతుల;
తహతహఁదార్చి వి ♦ రహబాధలెల్ల
అప్పుడసత్యము ♦ లని యెంచికొందు.

* * *

ఎన్నితిప్పలుపెట్టి ♦ యెంత వేచినను
ఎడబాయఁజాలదీ ♦ హృదయం బతని
పలుభవముల యందు ♦ పలువేసములను
ననుగరగించిన ♦ నాయకుఁ డితఁడె,
అభిమాన మెడలిన ♦ నవమానమయిన,
అఖిలలోకమ్ములు ♦ నాడిపోసినను
నాథునిపైనిల్చి ♦ నగ్నమ్మయిన
నాయనురాగము ♦ మాయదె చెలియ!

* * *

మేఘము

శా. ఆకాశంబున జీబుకొండె సొగసై ♦ యాషాఢయోషాసితం
బాకీర్ణాలకజాలకంబులన పా ♦ యల్ పాయుతై మేఘముల్,
రాకాచంద్రవిలాసముల్ ముసుఁగువా ♦ ఱన్నైల్యమాల్యంబులై
ప్రాకెన్ జీకటిచెట్లుపోయుగపుప్పా ♦ రంగుల్ దిశాంతమ్ములన్.

సీ. చినుకుచినుక్కనఁ జే ♦ లిన చిన్ని రేకుల
తోడ పద్మంబు ల ♦ ల్లాడఁ దోడఁగ
ఘారధారకు మాఁపు ♦ తెగిలిన చిగురుల
తోడ కొమ్మలు సొంపు ♦ లోడఁగడఁగ
జల్లుజల్లునఁ దృ ♦ ష్ణఁగు సళ్ళు తీయుచున్న
తోడ చాతకము ల ♦ ల్లాడసాఁగ
ఉరుముఁరుమునకు నం ♦ కురమైన మొలకల
తోడ వేణువులు తూ ♦ గాడనయ్యొ
గీ. ఖేదమున మోద మవనికి ♦ గీలుకొలిపి
ప్రౌఢవయి నటియింతువా ♦ షాఢలక్ష్మి!
పల్కలేక ప్రాల్మలు నా ♦ నాల్కగూడ
క్రొత్త చక్కిలిగింతల ♦ గుస్తరింప.

ఉ. ఎండిన బీళ్ళయందు నుద ♦ యించిన పచ్చిక కంఠపండువై
యుండగ చూడియాలుతల ♦ లూపుచుఁ బోయెడి, క్రొత్తనీటిచే
నిండెఁదటాకగర్భములు, ♦ నిష్కుటముల్ కడుశ్యామలంబులై
మెండుకొనెన్ వనిన్, మొగిలుమేసెఁ బ్రభాతములంబుగొండలన్.

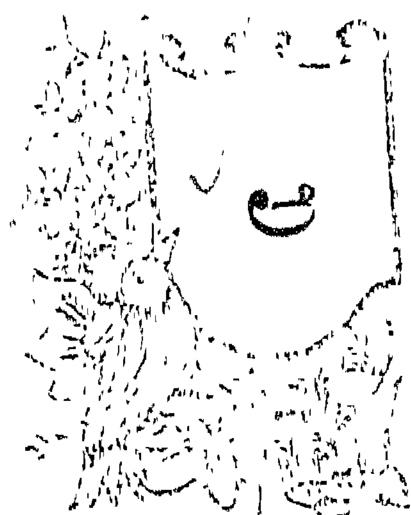
శా. నీడల్ గట్టఁగ భూమియందు, చదలన్ ◆ ప్రేలాసకాదంబినీ
చూడాకృష్టకలాపగుచ్ఛములపైఁ ◆ జూడ్కుల్ సలూక్షించి, లీ
లాడోలాసుఖలాలనీయమరలి సో ◆ ల్లాసాగ నృత్యోత్సవ
క్రీడోన్మాదముతై మయూరములు సా ◆ రెక్షాపింఛముల్విప్పుచున్

సీ. కదలిమూలలనుండి పి ◆ క్కటిల లేచి
బొబ్బరిల్లుచు మబ్బులు ◆ పోవనాగె,
గుబ్బతలఁ చిత్తచపలత ◆ గుబ్బటిల్ల
చల్లని స్నిగ్ధకేకలాపముల్ ◆ చనువుగొనుచు.

ఎవరు ?

I

అఱుచున్న కలంకారి-చీర చెఱఁగు
లనగ నాశాముఖంబుల నందగించె
భాద్రపదనీలనీరదపంక్తు లపుడు
వ్రాలుచుండె నభోమణి వాడుకళల.

తామ్రవర్ణప్రవాహంబు దరులుదాటి
వఱదఁ బెట్టినయట్లు చూపట్టె సంధ్య
మఱలి చనుచుండెఁ బసపులు మార్గలక్ష్మి
యాటలాడుచు వలచు నొయ్యారినడల.

కృష్ణయొడ్డున నేకాంతకేళిఁ గోరి
కూయుచుంటివి యొకచోటఁ, గొండనీడ
లాలయఁగఁ గుమారకోమలమలయపవన
మల్లనల్లనఁ గెరలి యుయ్యాలలూఁగ.

ఎఱుపువిఱుఁగదయ్యె నేటిసెల, నొకింత
మునిఁగియుండె వెల్లుపూలపడక,
దరులనలుపు మిగుల దర్శనీయముగ
నచ్చటచటఁ గానవచ్చుచుండె.

కృష్ణవేణియందెల మ్రోత యింపువోలి
లాలిత తరంగ భంగి మాలాపసరణి
శ్రవణలాలన మొనరించె, పరసరమున
వేణువు లనఁ బ్రశ్నల మురిపెముఁగఁ గొలుప.

నిండికొన్న సంధ్యారామణీయకంబు,
పొంగిపొరలు స్రవంతీతరంగశోభ,
యొండొరుల ముద్దులాడుచు నుల్లసిల్లె
లసదపూర్వ ప్రణయులగ్నలాలనమున.

ఇంతలోన రక్తిమ కృశియించిపోయె,
చీకటిజడల్ ముడుల్ విచ్చి చిందులాడ;
గాని విశ్రాంతిఁగనలేదు కర్ణమోహ
లలితమైన వీచీవేణుమిళితగీతి.

పొదలయందెందొ కనరాక పూర్ణపరిమ
ళమునఁ ద్రోవరులనులాగు సుమములట్లు,
కటిక చీకటిలోపలఁ గానరాక
పాడుచుండిరి గంధర్వభామలెవరొ.

హాహా! రనుచు ఘోషిలెడి యేటిఁ బాఱఁజూడ
చూపుదగులవు పాలయిసుక పడకలు
గాని, తెల్లుపూఁబొన్పులుగాని, మునుఁగ
నట్టి గట్టుల నలుపుచిహ్నములుగాని.

చాకిరేవునఁ గాలెడు శవమొకండు
మినుకులాడు దీపముంబోలెఁ జనుచునున్న
నావ యొకడుమాత్రము దోఁచె నాకుముందు
హృదయ మేదోకలస్ఫూర్తి ముడిచెమయ్యొ.

అపుడు చప్పుడుగాకుండ నడుగులిడుచు
నెవరొ నడయాడు సరిసన్నలేగుదెంచె

తోఁటకి యాలవాలనములయి తోఁచు నూర్పు
కెమ్మెరలఁబట్టి వలఁగొనెఁ గమ్మదవనము.

స్ఫుటముగాఁ గానరాని యూఁపాగసురావు
ఎటుచనుచున్న యనుమానమొత్తెనాకు
తదభిముఖుఁడఁగా నూరించె నదియు నన్ను
సంవృతంబైన కవి కావ్యశైలి వోలె.

ఎవ్వరీ చిమ్మచీకటి నేకతమునఁ
బోవువా రని యడిగితి ముందు నేను
ఎడ తెగని వేణుగానమం దడఁగెఁ గొంత
నామకంఠస్వరంబు విన్నాణముగను.

ప్రకృతిసాక్షిగఁ బల్లెత్తి పలుకలేదు
తన యుదంత మావంతేని చనవుపెనఁగ
పరిచయము లేనివారల వరుసలేడ
వలపు వాడల ననియైనఁ దెలుపలేదు.

మేలిపూఁదండ యొకటి నామెడనువైచెఁ
జుట్టుచెంగావిచీర యంచులు బిగించి
పిరుఁదు లసియాడఁగట్టిన వెలదియొర్తు
భ్రాంతిమానసపేచికల్ అంపిలంగ.

మగువహస్తమ్ముతోఁ దసమస్తకమును
నాభుజస్కంధమందు న నఁగఁ దవిల్చె,

చేరఁజేసికన్నులనిండ ధారగట్టి
విడిచె నశ్రులు పమ్మెద తడియుచుండ.

పద్మముఖినోటి తాంబూల పరిమళంబు
తరుణమగు పాణి మంచిగందంపుఁబూఁత
ఘాలతలినున్న కస్తూరివాసనలును
నాదుహృదయము నాకర్షింపలేదు మొదల.

సగముతడిసినపైటయు, సగమువ్రాలి
యున్న కనురెప్పలను, సగ ముడుకురక్తి
మనసు సగము, సిగ్గు సగముఁ బెనఁగులాడు
నాయువు జంకువస్థలే సగమాయె నాకు.

వింతపై వింత మంచుగప్పినవితాన
నను జెనకి యాక్రమించెఁ గృష్ణాతటాన,
అకట! యేటియానందభిక్షాటనంబొ!
మోహనములైన సంకేతభూములందు.

ముదితపెదవి సింగారింప ముత్యమంత
మాటలాడనికో అంత యారాటపెట్టె
పైటచెఱుగు కన్నీళ్లతోఁ బాటు నాదు
మనసుఁదడిపె ననేకభావనలు నపుడు.

కాంతులే నిన్ను విడచెనో కలికి! లేక
నీవె కాంతుల విడనాడినావొ తెలుపు;

మానిశీథతారలతోడు! కృష్ణతోడు!
చెడ్డయొట్టున్న దిఁక మీఁద జెప్పవేని;

అనుచు దూరమునను వినవచ్చివినగాని
మెలఁగుఁబెట్టియూరొఁ బలుకరించి
యూరకుంటివనంతొ, నొకకొంత సేఁటి
కబల యిట్టులనియె నస్ఫుటవాణి!

II

ఓర్వలేనివారెవ్వరో యొకరినొకరు
పోల్చుకొనకుండఁ గ్రిందనువాల్చినారు
నీవు నాడును నడుమ నీ నీలితెరలు
సెజ్జపయి ప్రణయులమధ్య లజ్జలాగు

ఎవతెవనుచు నన్నడిగితి వీవు నుంచు?
ఎవఁడవని నిన్ను నడుగరాదేల యిపుడు?
నందియమ్మందితోఁటు నాయందెరవళి?
ఏల నీవాలకము నంశయింపరాదు?

ఎవతెనని స్పష్టముగ వచియింపఁగలనొ?
అనువుగాఁగన్నవారింటి యూడుఁబడుచు
నీడుగాఁ గొన్నవారింటి తోడికోడ
లిని, గ్రహింపు మిందెవతెనో! మనసులోన.

ఒకనికిఁ గుమారితను, మఱియొకని కాలి
నింక నొకనికి తల్లిని యిందులోన

నెవ్వరిటనో? భావింపుము హృదయమందు
వాలివకుసలు జ్ఞానసంభవము లేని?

నన్నుగని వారవైచి ప్రాణములువిడచె
నసంటిచంపాన మాయమ్మ, యప్పుడాది
పెంచి రిఆచేతులంబెట్టి పిన్ని మొదలు
గాఁగ నా ప్రజనంబులు కాంక్షతోడ.

వెన్నతోడ పండిన ధవళాన్నములను
ఎండ బడి భుజించుచే యెలుగ నెపుడు;
పూంతెసలుగుల తలయంట్లు బోసికొనక
శుక్రవారః మునిమ్ముశే చూడలేదు.

ఆకుమరుగు ప్రసూనముపోల్కి నంపముగను
నన్నుబెంపుచునుండి, రైనను మదీయ
తరుణసౌందర్యరేఖలే యిరుగుపొరుగు
ఆడిపోతల కాశరమూయె నోయి!

చదువుఁజెప్పెను నాకొక సాటియింటి
చిన్నవాఁడు నేరుపులు పుష్పించు భాతి,
వలపడియొఁ గొంతచక్కని యవ్వయంపు
పాటవమును నలంకారపరిచయమును.

అందమయిన పద్యంబుల నల్లునతఁడు
నునుపుఁబోగుల పట్టు నేసిన విధాన

పాడఁగలఁడు తియ్యని యష్టపదుల నెల్ల
సందెలందుఁ గల కల కషాయఫణితి.

పాడుచుండు నే నాతఁడు పాడినట్లు,
చదువుచుండు నే నాతఁడు చదివినట్లు,
ఇరువురముఁగూడి యొక్కప్పు డేకకంఠ
సరణిమై నాలపించు ముచ్చటలుగలవు!

తేటలూరెడు శుక్ల చంద్రికలమాద్రి
మా వయసుతోడఁ జెలిమియుఁ దీవలెత్తె,
యూరివారల దృష్టులు గోరగింప
నాల్కలపవాదరచనలఁ జిల్కరింప.

కొమ్మకొన నందగించిన క్రొత్తపువ్వు
ఎంతఅందటి కెన్నెన్ని చందములను
భిన్నభిన్నాశయములు మొల్పించునవుర!
ఐక్యగతియె ద్వైతాద్వైతమైనరీతి.

కావ్యకలలసింగారించు కవులమనసు
నళిమధువుఁబోలె నాసింతు మనవరతము
నవరససుధాకణాస్వాదనమును మరగి
తనివియే యెఱుంగము స్తనంధయములట్లు.

చదివినకొలంది నాత్మల నుదయమయ్యె
భావములు స్వాతిముత్యాలకోవలటుల

బాల్య సంలగ్నమైన ప్రపంచరక్తి
పాలుపిటికిగినగతి యయ్యె బడుచువాఁడ!

III

పగలు రే లిట్లు దిన మొక యుగముగాఁగఁ
గడుచుచుండఁ గొండొక ప్రొద్దుపొడుపు వేళ
బిచ్చమునకయి వైరాగిపిల్లయొకతె
వచ్చెఁ బాడుచు గోయిలల్ మచ్చరింప.

మాసిన మొగాన చెక్కిళ్లనువ్వు మొలకలు,
పచ్చతంగేటి పూరేకువంటి మేని
పసిమి మురికి పేలికలలో వాడుచుండె;
ధూళిమునిఁగిన బంగారుతునుకఁబోలె.

ముదిత యింతింతవాల్గనుల్ బెదరి బెదరి
యెంతవరకుఁ గటాక్షించె నంతవరకు
నల్లకలువపూవులతోఁ గగనములు నిండె
పెండ్లినాకిడ్డ చందాన వింతభంగి.

అబల యొలుగులుదీసిన యనుపృతసరసి
సరణిఁ గలకంఠ మెత్తి మూర్ఛనలు నింపె,
నెన్నివిసరులు విసరె నాకన్నెపాట
నన్నివిసరులఁ బారవశ్యములె గురిసె.

పూరిపడిసెమూఁడట దేవపారిజాత
సాల మహాపరిమళములు జల్లుకరణి,

ఎక్కడఁ బుట్టెనో యెల్లచక్కఁదనము
లా దరిద్రకుమారి మోహానపువాణి.

కడుపునిండఁ గన్నని యన్నకబళములకు
నోచుకొనని యాకన్నెకే నోములిచ్చె,
రాలుగరఁగించు గంధర్వలాలనమ్ము
జన్మవాసనలెంత నైజములో జగతి.

మలినవసనమ్ముఁగట్టిన మలిన తనువు,
మలిన భిక్షాన్నములఁదిన్న మలినవాణి,
నెట్టు లాసించె నాహార! యీవుగులకు
అఖిల కిన్నరీదుర్లభ మయిన గీతి.

తీవ తెగలాగి దిగలాగి తీవరించు
వైణికులకుఁ జిరంతనాభ్యాసపటిమ
స్వరము లనుబ్రస్తరించెడు పాటకులకు
అమృతసదృశమ్మయిన గీతి యబ్బదేమొ!

మొగము నవనీతమృదులమై యెగయుచెలికి
మనసు నవనీత మయియుండ దనుటనిజమొ!
వనలతలకును నుద్యానవనలతలకు
భేద మరసినకవి యెంత వేత్తయగునొ!

గాత్రమెత్తి యా బైరాగి కన్నె యాట్లు
పాడుచుండెను, వాకిండ్లవాడలెల్ల

చిత్తరువులతో రాణించు చెలువుదోఁచె
ఎచటివా రచ్చటనె చలియింపకుంట.

వీథి వీథులఁ బొరలె నాబిడ విలాస
రాగలాలిత గానతరంగ భరము
చెలి తమలపాకు తీవ పాదులకుఁ బాఱు
ధవళజలకుల్యభాతి నార్ద్రంపుగతుల.

ఆమె పాడిన పాటల నాలకించి
అందుముకుళించియున్న భావాబ్ధినుంచి
ఒకవిధంబైన యున్మాదచకితదశల
కగ్గమైతి మే మిరువుర మద్భుతముగ.

IV పాట.

పున్నమజాబిలి! ఓభామా!
పూచినసుఖరాత్రి నోభామా!
నెవ్వగతారలు! ఓభామా!
నిదురఁబోవనివేళ నోభామా!

పవనునిలాలన కోభామా!
పువులువేచెడి సందె నోభామా!
మొగలిపూరేకులు ఓభామా!
మొగములెత్తెడివేళ నోభామా!

నీమీఁద మోహము నో భామా!
        నిలిపి యోఁగలేక ఓభామా!
కన్నెలతే తెంచు ఓభామా!
        సన్న త్రోవలుబట్టి యో భామా!

తీయనిగీతము లో భామా!
        తీసిన తెన్నుల నో భామా!
సొగసుపేర్మిపుదీప మో భామా!
        చూపనజాడల నో భామా!

భావోత్తరీయము నో భామా!
        పఱచిచేసినదారి నో భామా!
ఎవరునుగనకుండ నో భామా!
        యేకాకినై లేచి యో భామా!

కాళ్ళనొప్పులుపుట్ట నో భామా!
        కడునడివచ్చితి నో భామా!
నీమేలిపడకిల్లు ఓభామా!
        ప్రేమతో వెదకితి నో భామా!

నేసినవాకిండ్లు ఓభామా!
        వీడఁగఁదట్టితి నో భామా!
సుఖశయనంబున నో భామా!
        సోలిన సుప్తిని నో భామా!

కాటుక రెప్పలు ఓభామా!
 కబళింపనివ్వుంటి నోభామా!
మాటిచ్చి కిస్సైక ఓభామా!
 పాటనాపంగలేవు ఓభామా!

ఏబంగరుకల లోభామా!
 నీవుంటివోయిప్పుడో భామా!
కనురెప్పలైనను ఓభామా!
 కదలలేదేయిప్పుడో భామా!

బొటనవ్రేలయినను ఓభామా!
 చిటుకనలేదిప్పుడో భామా!
అపరవశదశలో భామా!
 యెడదలింపరాదని సోభామా!

అడుగుకదలకుండ నోభామా!
 ఆవలవచ్చితి నోభామా!
నీప్రేమయూరాలు మాభామా!
 నీకొప్పగించితి నోభామా!

సందెరంగులబూరాయు నోభామా!
 యెండవువాకిండ్ల నోభామా!
స్వరమధుధారలు ఓభామా!
 జల్లులాడనిచోట నోభామా!

ఆనందసూత్రము లో భామా!
అల్లు తెల్లని పైట నో భామా!
నాయాటపట్టువై యో భామా!
ననుపున్న రమ్మట కో భామా!

V

గీ. అతఁడు వలచిన ప్రేయసి యన్యయనుచు
నేనువలచిన వన్నెలా డితఁడనుచు
వేఱువేఱైతి మంతట, చారుజలద
గర్భమునువదలిన జలకణములట్లు॥

గీ. ప్రేమపుష్పమ్ముపైఁ గాంక్షఁబెట్టి మనసు
లుత్కటమ్మగు విరహాన నుడికి కమలఁ
జీలిపోతిమి క్రోవలఁ జిరవిలీన
మధురమైత్రి శరన్మేఘమాలగాఁగ॥

గీ. అందమైనచందములఁ బ్రియమ్ములయిన
యాటపాటల భక్తిలీలానురతుల,
ప్రియుని సుఖశోభనమ్ముఁ గోరితిని నేను
సరససుమములఁ బ్రియుఁబొందు చైత్రిచాయ.

గీ. కర్కశములగు నియతులఁ గష్టమయిన
జపతపంబుల, నిష్ఠాప్రచారగతుల,
ప్రియసమాగమపుణ్య మర్థించె నతఁడు
భీష్మతపన రోహిణిఁబొందు గ్రీష్మునట్లు.

గీ. ప్రొద్దుపొడుపులఁ గమ్మని పూలజతల,
సందెవేళలఁ జల్లని చందనముల
నిశల మధురవీణాలాపనీయరవముల
నదిమొదల్ ప్రియుఁ గాంక్షించి వెదకుచుంటి.

గీ. పైరదిరిగి కళ్యాణపు పాటఁబాడు
పచ్చివాశిని బతిమాలి భంగపడితి,
"ముందుముం"దని వినఁబడ్డ మోహనోక్తి
సూత్రములులాగినట్టు లంచులను నడచి.

గీ. సంకెలలు త్రెంచి పోదుఁ బూసంకెలలను
బ్రియుని బంధింపవలెనంచు పిచ్చివాఁడ !
నాకు సహకారివగుము నీనావ నిచ్చి
కృష్ణ దాటింపు, మవల సుఖింపనగును.

గీ. నావ నడియేట నర్తించె నటివిధాన,
నిష్క్రమించిరి పాత్రల నియతివారు,
అలలచేతఁ బాడించెఁ బాటలను బ్రకృతి
యపుడు నిమ్మకు నీరెత్తినట్టులుండె.

కోయిల

ప్రమదరసాలసోదయా తరంగములన్ దగిలించి, పారవశ్యమున నుయ్యాలలూగెదవ యారె! జగంబులఁ జేతన ప్రసంచము బహిరంతరస్ఖలనసంగతి మాని ప్రశాంతమున్న, నేత్రములకుఁగానరావు మధురంబుగ బాడెదవెందొ! కోయిలా!

గీ. శాంతిసాగరమగ్నమౌ జగతియందుఁ
దాచుకొన్న సరసఘోషయే వినంబ
డెను, నదికిచ్చేయిగుజ్జు కారడవికెలన
వినుచు నెలసోన బిలబిలధ్వనులఁబోలి.

గీ. మాదు సుకృతంబువలన నీ మధురసూక్తు
లింత వినఁబడు కాక దవ్వింతయున్న
నిస్తరంగానిలాబ్ధి సంధించి యణఁగి
పోక, పఱతెంచుటెట్లు నీపోకలిటకు.

గీ. చదలనుండి చల్లనగు తుషారకణము
లురులునట్టుల హాయిగా కురియు నీదు
కలకల కషాయమాధురీ విలసన లలి
తపద జీవనంబయిన గీతంబునందు.

వం. పిలపిలమంచుమంచుగురిపించెడి వేగునలేచి చిన్ని గం [మం
టలు మ్రోడలందు ఘల్లని స్ఫుటంబుగ మ్రోయఁగ మేయుగొఱ్ఱె
కల నరికాచు గొల్లనియుదారపు టీలలలోఁ బ్రతిధ్వనుల్
మొలవఁగఁజేసి మైమఱపు ముంపులముంచెదు నీదు పాటలన్.

గీ. కిన్నెర లోయూర మదరఁ బల్కించు మించు
బోణులదె యపస్మార నిద్రాణులగుచుఁ
బలుకు బడియుంపు, సన్నంపు వెలుఁగుకళుకు
మృదు లతాగతి మెఱుఁగ కానుదురు మూర్ఛ.

చం. ధవలచిరత్నరత్న రచితంబగు సౌధము నగ్రమందుఁ బూ
నవకపు సెజ్జపై వలపునన్ దన వీణియ మేలగించి, మో
హావశమౌగాఁ బ్రపంచమును నాకుఁ వెట్టు నోయూరివోలె నీ
భువనములెల్ల నాదమయముం బొనరించెదవౌర! కోయిలా!

గీ. పొరలు పశులని బిగువు పూవిరులసరణి
బాలభాషలపగిది నవ్యక్త మాధు
రీధురీణసారళ్య సంత్రాణభరము
గ్రుమ్మరించెదు నీగీతి కోకిలంబ!

చం. రతనపుముక్కలట్లు రుచిరంబగు పల్కులతోంద చందమం
చితముగ నేర్చికూర్చి విరచించెదు నీమృదుగీతి, నింతయున్
యతనపుఁ బాటవంబును బయల్పడనీవు పికంబ, నీదు గు
బ్బైతనయగారపుంగయితే విశ్వము మూర్ఛిలజేయు టబ్రమే!

చం. చినుకులుచిన్కులై మధువుసిందెడునట్టు లలంతియొంతలో
తునుకనుడుల్ జతించి, కలదో! మతిలేదా! రసంబో! భావమో
యని మెదిమెద్దియాంచుఁ గవులబ్బులు సాచఁగ మబ్బునీడ దా
గిన నెలరేకసోకు లాలికించెదు నీకవనానఁ గోయిలా!

గీ. మఱచిపోయిన యేసిని విమణి సజీవ
గీతికలు పాడు విన్పెద వో తలంప
శాంతియెఱుంగని యీ మనుసంతతులకుఁ
దెలియఁ బడదింతయుఁ బదర్థముల తెఱంగు.

గీ. తగులపుందీపియును, బిడ్డమొగము నెడలఁ
దెగనికాంక్షయు, స్వార్థవృత్తినిరతియుఁ ద్య
జించి, తన దేశమాత సేవించు వీరు
నెవని మఱచితివో వచింతువు పికంబ!

గీ. నిందుకవుగీఁడ్ల కెడఁబడి మందు విరహ
మునఁ దపించెడి యే ప్రవాసినుఁ గాంచి
మెత్తనగు గుండె జాలి రేకెత్తవచ్చి
తెలుపుతువో నాయికా దేశములను పికమ!

చం. అకట! నిపాట! చేతులెటులాడునగదోయి! యుభేదమోహకా
తుకమున సైజడుల్ మఱచి పూలుకపోతము నేయగా! వధిం
పకు వధియింపకంచు పికమా! యనుకంప తొలంక సాశ్రుగీ
తికలను వేసుకొందో! కలదే? తెలియుంగ భవద్విచారముల్.

ఉ. మా త్రైపుటప్రవుల్ నయమనసుల్ డిగజాఱఁగ నూటరాని డ
గ్గుత్తిక తోడ సంపకవు గూతుఁ గవుంగిటఁ బాయలేని యే
మెత్తనితల్లికన్న చెలిమిన్ మధురంబుగఁ గీరితింతువో
క్రొత్తయిగుల్లమేపఁద! యెఱుంగనునా! భవదీయబోధలన్.

గీ. ప్రణయపు గాథయో? దారుణ రణకథా క
థనమో? లేక సందేశ గానమునకళా క
లాపమో! తేటఁబడదు నీ లలితగీతి
చంచలతనూఁగు మర్త్యప్రపంచమునకు.

గీ. పలు తెఱంగు, లనేక భావములు, భిన్న
రుచులు, కలఁడునికళలు రేగుచుఁ జలించు
విశ్వమిదె విశ్రమించి నీ విమలబోధ
వినియెడిని యదర్థ మెఱింగికొనెడునార్థ.

గీ. పవలు జేలును నాకమవ్వంపు జెలుల
కౌఁగిళులఁ జొక్కి సోలెడు కాముకులకు
బోధపడదింతయును నీదు మోహనోక్తి
సొలపులనుమాన్ప కలఁడెఁ గొలుపుగాని.

గీ. తర్కములల బోధగాక, సూత్రముల విడక
భాష్యమీమాంసములఁ దేటపడని, తాత్త్వి
కులరహస్యము లెటు తీర్పఁగలవో పికమ!
ఆలకింపుచున్నారు వేదాంతు లదిగో!

గీ. "కూ"యనెడు నీదు మేల్కొల్పు హాయి కలరి
మొలుఁగులిచ్చు పల్లుల కలకలము వినెదొ!
స్వాతుల సందేశమును వాదు వలిపి, యాన్య
యించు నీగీతి నెటు సమర్థించుకొందు?

గీ. సెలవి నురువులతోడఁ బచ్చికలురాల
నిలువఁబడు మోములనుసాచి నెమరు మఱచి
పాడియావులు నీముద్దు పాటవినుచు
నెదియొ పరమార్థమందుల నొదవుననుచు.

చం. పసితనమందు నుయ్యెలలపైఁ జనుబొత్తుల పండఁ బెట్టి పా
రుసడల మాదుతల్లు లలరుంగతి నెప్పుడుగీతపాడిరో
యసలది విస్మృతంబుగ నెనప్పుడె మాయెద; నిల్చియుండె నీ
దు సుకృతి లేకయున్నఁ గలదో? కలమాధురి యింతనీరుతిన్.

ఉ. పెండ్లికుమారుఁడై చిగురువిందులకేగు వసంతు రాక నిం
డ్లిండ్లకుఁబోయి తెల్పెదు పయింబయి కొమ్మలనంటికన్నెపూఁ
బోండ్లకు రాయబారములొ మోహబుతూదంపు పూతగీతమో?
పండ్లను జెండ్లనున్ బసవు వారెడు పూవులనోము పాటలో.

గీ. పూలపూజలు సలిపిన మోహనుఁడు వ
సంతుఁ డాతని రాక నీవింత చాట
నేల, కేవల నాంది కాఁజాలదిదియు
చాల పరమార్థమెదొ తెల్పఁబోలు పికమ!

చం. మొలమొలఁబాఱు కాలువ సమీపమునన్ గడుమెత్తనైన శా
ద్వలమును పచ్చఁ జేయించి, మమతంబొలివోని ప్రియాను [రాగ ని
ర్మలమదిరాంధ సాల సభరంబునఁదూగు కురంగదంపతుల్
సెలిమి కిపనఁగఁబాడుము ఫలించును నీశ్రమమెల్ల! కోకిలా!

కం. పలికించినదారువుల రు
తులకుఁ జెవులు కోసికొను నధోగతులకు నీ
గ్గోలయఁగఁ గలకంఠము! నీ
కలకంఠ రవామృతమొలుకం బాడెదవో!

గీ. పిదుకువెన్నెలపాలు తేమొదవు కమ్మ
కప్పురంబిచ్చునసఁటి చిక్కని మరంద
మొలుకుఁ బూఁగుత్తి కడుపునఁ దెలియరాదు
నైజభిన్నత సృష్టి సంతానమందు.

గీ. పవనమును దిక్ష్యాగించి మార్దవముఁ బెంచి
నవనవంబగు రసము మొలవరచించి
చిత్రికులకును గవుల కుష్టవమును ల
గించు కోకిలా! నీపూత గీతఫలము.

చం. మినమినలాడు క్రొన్నరుగు మీఁగడతెప్పలు తేలుచుండఁ
గొండ నెనసి పాఱు కాలువ కెడాపెడ మొల్చిన చెట్లగుంపులో
వినఁబడు "గింగురుల్" సెవులపీడ యొనర్పక మున్న నీమృదు
స్వనమును వెల్లిగొల్పి కవిసంతతులన్ గరుణింపు కోయిలా!

గీ. చెలిమి మానుడు లాలకించినను సరియె
విప్పి నీభావములను జెప్పినను సరియె
కాకయుండిన ఫలమేమి కోకిలంబ!
త్వదుపదిష్ట గీతామహ్లాదయమువలన.

ఉ. ఇంపగునీదువాణి సుదయించెడి యొక్కొకమాట యొక్క ప్రా
ణంపుసుధాకణంబయి మనంబుల నువ్విళులూరఁ జేయు మో
హంపుభరంబుఁదీర్పఁగ ప్రియంపు తలంపెటుఁగింప, కింకశాం
తింపులజోలతేల వినులింపుల లీలలవేల! కోయిలా!

చం. వినఁబడలేదు కృష్ణు వలపింపుల పిల్లనగ్రోవిపాట లిం
కను, జనియింపలేదు కలికాలమునం దల రాధ లెందుఁ, జ
ల్లని యమునానదీజలములన్ మెడలెత్తుక నీదులాడ వా
వులు నిఁక నేటిగానములుపో! తలపెట్టఁగ మానుఁ గోకిలా!

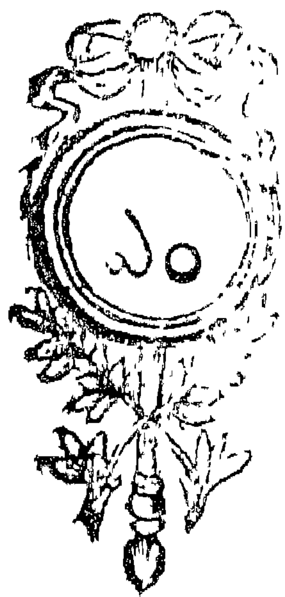
గీ. నవరసంబులు పోషించినారు కవులు
నవరసంబులు నీపోషణమున నడరు
తన్మయానందమధురి మోదయుభరంబు
గడుగు నీగతి నేమి పల్కుదును పికము!

గీ. దివ్యసందేశమనుచు సందియము కొంత
కలకలాగీతియను కలకలము కొంత
నైజకంఠస్వరంబను మోజుకొంత
కలిపి కలఁచెదుమమ్ము పాటల పికంబ!

గీ. వినువక యనేకవత్సరాల్ కొనరి కొనరి
ఋతువు దప్పక చాటెనయేని నీదు
పాట కర్థంబుసుంతయుఁ దేటపడదు
అటులగుటఁ దావకాదేశ పటుతరోక్తి
యథమ మానవతతికిఁ గాదని తలంతు.

కనకము

(ఒక స్వప్నము)

మం బురదంబడి యె
క్కుండనె కాళ్ళుచ్చుకొనుచుఁ గడు నలసటతో
రెండామడ నడచితి తప
నుం డస్తాచలముఁ జేరను దరిసితిఁ బురిన్.

గీ. పెరుగు నన్నంబు సాపడి ప్రియములాడి
తూగులాడెడి నిద్దుర నాఁగలేక
పవ్వళించితి నొక్క తల్పంబునందు
ఎచటికో పోయెఁ బ్రాణంబు లింతలోనె.

గీ. కోడి కూయుచునుండెఁ 'గొక్కొ' యటంచు
అప్పుడు మేలుకొనవలదె 'ముద్దాడుచున్న
సొగసుపిట్ట' చివాలున నెగసిపోయి
నటులు నెద్దియొ విస్మృతి యానుకతన.

ఉ. నేను శయించియున్న రమణీయనిశాంతమునందు, మెత్తనౌ
పానుపులందు నిద్దురలఁ బాయకయుండి రనుంగుచెల్లెలున్
జ్ఞానవతీశిరోమణి, ప్రసన్నగుణాదర నాదుపిన్నియున్
మేనుసొంగి కుండ నలమెన్ బెనుమైకము నాఁటి సయ్యెడన్.

చ. పడమటిదిక్కునన్ మసఁగువాల్పక యుంచినజాలకంబునన్
పుడిపడ స్రుక్కి యొక్క పసుపుం బులుఁగయ్యెడ దూఁటివచ్చి, దా

కడ త్రెళ్ళి ముద్దుగుజ్జుపయిఁ గాఘుల నానిచి నిల్చె, జంకెనల్
కడకనుల్ దోలంక, నయగారపుమొస్తల యుంటుదోఁపఁగన్.

గీ. వలపు చిగిరించె నాముద్దు పులుఁగుకనులఁ
బడినయంత నె, 'యెటులేని పట్టుకొనెను
నాస యంకురమయ్యె నాయింపు గమున'
కలదు నాకిట్టి నైజచాపలము కొంత.

గీ. నిదుర లేపితిఁ జిన్నిని. వదలె సుప్తి
చెల్లియును, వన్నెలొలికించు చిన్నిపులుఁగుఁ
గైకొనలఁ జూపితిని నాదు కనులు విప్పి
వలచికొనుచును వలునిటుఁ గలయఁజూడ.

ఉ. ఆరతినాలపిట్టను సుహాసముగాఁ గడియించు కోలు,
మీరలు తోడుకొండనుచు మెల్లన నాకిఁ జెప్పి, జాలకో
దారిపటంబులన్ డగిచి, దగ్గరయున్, బెదపోయియున్, గడల
దూఁటియు, పంచిపొంచి, యెటులో! కయి నా చిపులుంగుఁ బట్టితిన్.

గీ. మినమినల పుట్ట, మవ్వంపుఁ బసలగుట్ట
సొగసు రతినాలతొట్ట, సోయగపుకట్ట
ప్రియములకు మెట్ట, యారమెరిపెంపుపిట్ట
చెలువములపట్ట మేమని పలుకవచ్చు.

గీ. పసుపుపావుకలము తెక్కకొనలయందు
కదలు పున్నాగ పత్ర రేఖలనుబోలి,

పద్మదళఖండ మనసోగ పాటియటుత
నలుపుమచ్చయొకండు సొంపొలయుచుండె.

ఉ. మెత్తని పట్టుకుచ్చు కలిమింగయికోక యె పూలగుత్తి నా
యుత్తరుణంపుఁ బుల్గు కడుపచ్చపు పొందికతో నెసంగు కెం
పెత్తిన దొండపండనగ నింపగు దిద్దిన కోలముక్కు, ఆ
ముత్తెమువంటి పిట్ట పొలుపుం జెలువుం దరమే వచింపఁగన్.

కం. కొనగోరులు నునుపయి వం
గిన మావిచిగుళ్ల పగిదిఁ గెంపెసఁగియు వాఁ
డిని నతినిశితములై పొలి
చినగతిఁ గనుపట్టెఁ గొలఁది-చీలిక లగుచున్.

గీ. నడల కుల్కు బెడంగు, అందంపుమెడను
పెడకుఁ ద్రిప్పుచు టెక్కులార్చెడి సొబంగు
కళుకుఁ దులకించు నొడలి యొప్పుల తెఱంగు
కలదు కందెందు లేని ఆకనకముందె.

చ. అలతలువాయఁ, జడుపులాఱఁ, బ్రియంబునదువ్వుచున్ గరం
బుల ననుకూల పంజరముపోలికఁ జేసి, వినోదభార వి
హ్వాలమతినయ్యు నెయ్యమొలయంగను బ్రాణములొక్క యెత్తుగా
వలపునఁ జూచుచుంటి బలవంతము మానివిహంగరత్నమున్.

గీ. పెనఁగులాడుచుఁ గొంత, మ్రాగనులు వెట్టి
కదలకయ నిల్చి కొంత, చక్కని నఖాగ్ర

ముల నెఱికలు గోకుచుఁ గొంత, కలఁగి జివ్వున
నెగసి యెగసి యాసు గొంత నటనఁ జూపె.

చం. ఇటులొక కొంత యాటలపయిన్ మమతం గనకంబుతోఁ బెనం
గుటఁ గనులారఁగాఁ గని యిగుళ్ళయెడం దనుజాలి మోన తె
త్తుట వచియించె పిన్ని! కలదో? సుకుమారమణీ! వినోదలం
పటమతి వైపులుంగునకు బొములు వన్నియు, వింతసూచుటల్.

కం. ఒడలెల్లఁ జెమట లెత్తఁగఁ
గడు శ్రమముం బడితి వేమి కనకము గలదే
'కడగండ్లమారిపులుగున'
కుడిచినఁ గూర్చుండఁ బోవు కొంచెము కత్తా!

కం. వదలఁదగు నీపులుంగును
సదయుఁడవై యాట పాట సయ్యాటలకీ
మృదులద్విజ మోపము, పం
పెదుగాకల యుత్తవారి పిల్లనుబోలెన్.

కం. అని యాడువారి మెత్తని
గొనముల నారళ్య మలమికొనఁ బలికిన నా
పినతల్లి మాటలను జెవు
లను బెట్టక యిట్టులంటి లాలితఫణితిన్.

శా. పిన్నీ! పుల్గును బట్టరాదనుచు నే వేదాంత మో చెప్పి న
న్నున్నొప్పించితి వింతదాక, యెటులూనుక్ డెందమానందశాం

తన్నిత్యంబుగ? నిశ్చల ప్రమదముల్ నిండారు విజ్ఞాన సం
పన్మాంగల్యపుఁగ్రొత్తతోర్పుఁదం మనుజుల్ సల్పంగ నాలింపవో.

ఉ. రెండవుఁ గందళించిన సుశీబంధనికి విశారదైన ప్రా
ణ్ణం బోలఁగించి, భావసుకుమారత కందిక యుండ, నిర్భరా
నంద మరందమొల్కు.. సుమనస్సరసీజములం బ్రమోదతృ
ష్ణం దనియించుచుండు ఘన జ్ఞానుల సృత్తములాలకింపవో.

శా. తల్లీ! ప్రాణికి నైజకృష్ణలగు సాంద్రంబైన యానంద వాం
ఛల్లీలాదృతిఁ గాని చల్లఁబడ, వుత్సాహ ప్రవాహాంబుసఁ
గల్లోలంబగు నింద్రియంబులు తదేకధ్యాన విన్యస్త భా
వోల్లాసంబును గూర్చు, శాంతిననవోయుం బిమ్మటం బెల్లుగన్.

మ. అవనీ మోహనమైనయీపులుఁగు మైయందంబు నానందమున్
మివులన్ జూచియుఁ గేలనూచియు శ్రవోలీలోత్సవంబై నమం
జువ వాగ్ధోరణి నాలకించియు, హసించున్ నాము హోవల్లి, ప
ల్లవమై, కోరకమై, ప్రసూనమయి లీలాగుచ్ఛమై స్వేచ్ఛగన్.

మ. నునుపుల్ దేఱు మెఱుంగు ఱెక్కలను నింపుంగాఁగిటంబట్టి మె
త్తివయుత్సాహము, సోయగంపు మెడవాల్ ద్రిప్పళ్లుగాంక్షిం
[చిచూ
చినయుల్లాసము ప్రాయపుంబహాయసల మైసింగారమీక్షింపఁబం
చిన సంతోసము చెప్పఁగా నలవియే! చిన్నీ! విచారింపఁగన్

కం. గరువపు నడలపెసంగును
మురిపెపు బంగారు పక్షుల యందంబుగా
సురుచిర తాపన్యాంకిత
పరశించుగు పులుంగు సొగసుం చనుదు కంటే!

కం. అఱమోడ్పు వెట్టి తెలికను
లరుణిమ వల మెక్కు కెక్కుయుంచుల స్వేదాం
కురములు దొరసు నొయారపు
సరణి ననుభవింప వలపు సాలదు పిన్నీ!

ఉ. కాలికి గేసి పొందికలఁ గానఁగవచ్చెడు గుత్తపుస్త్రుటల్
పాటలుతీసె మచ్చలను, బాగుగఁదీర్చి దిద్దినట్టి లా
లాటిక చంద్రఖండము విలాసము, నానలుదిక్కుఁజూచి యీ
నీటుపులుంగుఁ బొవిడువనేరదు నా మనసేమొ కన్నెరో!

సీ. పలుక లేదింక 'రవ్వలురువ్వు' గలమెత్తి
బిలిబిలి పలుకు ముద్దులు నటింప
చిలుక లేదింక, కొప్పులలోనఁ జిగురెత్తు
నగవు వెన్నెలవన్నె సొగసు లెసఁగ
నెలఁగ లేదింకఁ గోమలపదంబులుగుల్క
నడక పొందికలయందములు వెలుఁగ
చెలఁగ లేదింక నాటలయులంపులు వాసి
చనవు మాలిమి తీపిఁ ననువుపడఁగ

గీ. తనివితీరదింక సముద్రాదికోనప్రియంబు
తీఱనేరదింకఁ బుట్టినకోరిక యొగను
వదలు వదలు వెంటాడుఁ బల్కెడు దవ్వు విన్క
ఎటుల నెడఁబాయఁజాలుదు నింతలోనె.

క. అనియిటు లేమరాజెదు నను
విని, యమునయను మొలుకఁ బలికెఁ బిన్నయు మఱలన్
కనికారపు టిపి చినుకులు
కనుఁగొలఁకుల నడిలోలఁక గద్గదకోక్తిన్.

శా. నా ప్రాణమ్ములు తల్లడిల్లెడిని పెండంబౌ కలంబయ్యెఁ శ్రీ
దా ప్రేమందప్రాగాక యొప్పులుఁగుబిద్దన్ వేళ పండాక, లం
క్రీ! ప్రేమామృత వెన్నెల్క-చూపులను దీనింజూచిపోనిమ్ము, బా
ల ప్రాయమ్మున బాయమిన్ గనులు లేలన్ వైచె నాలి తలన్.

క. తలవాఁచి యులంకెలు నూ
పులఁగనుఁబడు శ్లాఘావమునఁ గడఁకదు ని
పులుఁగుఁబడున్నది, వలపిం
పులఁ దగిలిన నీదు మనసు పొందదు తనివిన్.

క. పసికూనల పిసిపించిన
ఉసురు మహాఘోరము గుఁగదోయి కుమారా!
వ్యసనంబులఁ దగిలితివి
మిసలపులుఁ గేలవచ్చె మిడిమేలముగన్?

శా. నేత్రాంతంబులు శోషవోయినగతిన్ స్విన్నాంబులయ్యెన్, దయా
పాత్రంబీ తొలికాన్పు పిట్ట విడిపింపంబోలు నీపాటికో
పుత్రా! భూతదయాసుధామధురమై పుష్పించు నీచేత మే
మాత్రంబుం జలియింపకే తగిలె హింసారక్తి నింకేమనన్.

మ. ఎపుడో విస్మృతులన్ స్మృతిందగులునో యీ! నాయనా! చిన్నిప్రా
యపు బాచిల్కలఁ బట్టరాదనెడి న్యాయంబున్, విచారింపకే
యుపబాధల్ బున కేల పాలుబడె దీ యన్యాది వేధోండ మా
యపర బ్రహ్మకళామయం బెగడ ఛాయాభిన్నమై తోఁచినన్.

మ. కడుపుం దీపనొ? హా! కుమార! యని కేకల్ వెట్టవ్యాసుండు నె
క్కుడువై నాస్యమునూని, సర్వసముఁడై 'కోహ' మ్మటంచున్ బరుం
గిడు నా శ్రీశుకుఁ జూచి చెట్టులను రక్తింబిల్చుచున్ దన్మయం
బడరన్ ధన్యములయ్యె నంతను మును నీవాలింపవో పుత్రుఁడా!

చం. గొనములలోన భూతదయ కోమలమంచును నొక్కి పల్కి, చే
తనము సమస్తవస్తుగుణతత్వమునందును భిన్నకాంతులన్
బెనుపడియుండునంచు మురిపెంబులగీతములన్ రచించి, మో
హనముగ బాడుచుందువది యంతయు నెందరికిన్ గుమారుఁడా?

చం. అలనలచక్రవర్తి కలహంసము నాఁచిన యప్పుడామె కీ
తల వచనంబులన్ జదువ తల్లిరో! తాలయినన్ గరంగు సం
చలమిషతించుచుందువది యెట్టులమా తెను పుత్రి! యాటపా
టల మచుకారమున్ విడ వెడందను బుద్ధియు దెంత గల్గినన్.

మ. కొడుకా! చెప్పినమాటలన్ వినవు నీకుం దోఁచ దేమంచు, నీ
పడుచుంబుల్గును బట్టినంతటనె యేభాగ్యంబు నీకబ్బె నె
క్కుడు ముద్దాడి వినోదమారసితి సంకోచింపకే ఏపుమా!
ఈడియాసంబడఁజూడఁగూడదట యేప్రాణంబునేనిన్ భువిన్.

శా. వెన్నుంబోలుగదోయి నీమనసు తీవెన్ వంచి పుల్గోయ లే
వెన్నండైనను బౌద్ధధర్మముల నేమేమో ప్రబోధింతు వీ
వన్నెంజిన్నె పులుంగుఁబట్టికొని ముద్దాముల్ వడంజేయఁగా
జన్నే? గాదిలిపుత్ర! చెడ్డపనులం జాలింపలేవే యికన్.

గీ. పాలుగారెడు నీపిట్ట ప్రాయమైన
అలసి సొలసి యవస్థల లలిత లలిత
మగుచు గన్పట్టు వగచిన్నెలైనగాని
తరుణ కరుణాస్వభావ పాత్రములుగావొ!

చం. కలనయినన్ వికారమును గానక, ప్రాణములెల్ల నీపయిన్
నిలిపి, తదేక నిశ్చలత నిండుమనంబున నిన్నుఁజూచుచున్
మెలఁగెడు పిన్నిమాట చెవినింపగదోయి కుమార! ఇంక నీ
వులుఁగునువీడి నామదికి మోదము శాంతముగొల్పుమియ్యెడన్.

కం. అని పరవశయై కరుణము
తోణకన్ వచియించెనామె, తోట్రోడన నా
మనమెదియొ వికారపడన్
గనకంబును నెగిరిపోయెఁ గలలో నంతన్.

స్వప్నశాంతి

మ. కలలో ముద్దులుసూపి యాంకనక మేగఁ దాని నెయ్యంపు తీ
పుల కారాటము నంది కుందు హృదయంబుఁ శాంతి సేయుం దలం
పుల నస్మత్కవితాళికిఁ బనిచితిఁ భూలోక మీక్షించి యెం
దులనేనిఁ గనకంబు బిల్చికొనుచుఁ దోతెంచునఁ భ్రాంతితోఁ.

ధ్యానిబుద్ధప్రతిమ

మ. బహుళాధ్యాత్మిక దివ్యసత్వసుషమావ్యాకీర్ణతన్ దృక్పయో
రుహపాళీద్వితయంబు యోగనియమారూఢస్థితిన్ మూసి; దు
స్సహబాహ్యస్ఖలిత ప్రపంచదురవస్థా దూరసంసిద్ధికై
యహాహా! చూచెదెయాత్మబోధన నిరీక్షాపేక్ష శిక్షావిధిన్.

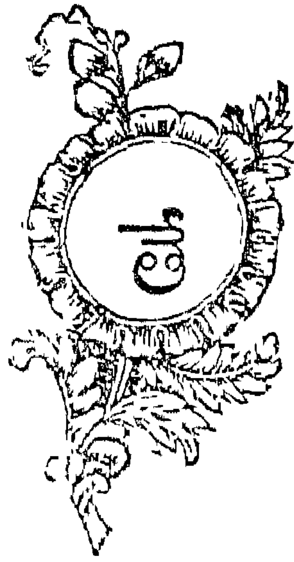
మ. బయలన్ గాంచినఁగానన య్యెడుజరాభారవ్యథా దుస్సహా
ర్తియుతక్షోభలటంచు నెంచి పటువక్రీభూత దుష్కాలసం
చయ సంచార వికార మారసి, యపస్మారక్రియాయాత్తి రో
సియె, నేత్రంబులుమూసితే! హృదయవంశీగాన మాలింపగన్.

మ. సమసెన్ బ్రాచ్యమహత్వతత్వము, కళాచాతుర్యముల్ మాసె, వా
సె మహాధర్మయుత ప్రశస్తమతముల్, జీర్ణించె సౌందర్యభా
వము, క్షీణించె స్వధర్మగౌరవము, తీవ్రంబై పరాచారదా
స్యము రాణించెను భారతీయుల యవస్థన్ జూడలేనంచు నే
త్రములన్ మోడ్చి హృదంతరంగమున స్వారాజ్యంబు సీక్షించెదే!

మ. నటనంబాడెడు నెమ్మొగంబున చిదానంద ప్రభాలక్ష్మీ సం
ఘటితధ్యానవిలాసమూర్తి హృదయాకాశంబునన్ వెల్గు ప్ర
స్ఫుటవిజ్ఞాన కళాంకురస్తబకితజ్యోతిః ప్రకాశంబు ము
చ్చటగా జూపెడు సాధుమార్గ్యగుణగుచ్ఛవ్రాతమా! గౌతమా.

ఉ. ఆసలఁబోనడంచి విషయాదిశరీరసుఖంబులన్ నిరా
యాసమునన్ ద్యజించి పరమార్థ మెఱుంగ మనంబలంచి, వి
శ్వాసముఁ నించి సర్వసమభావము నెంచి, విశుద్ధతన్మయా
భ్యాసముఁ బెంచి, దివ్యపరమావధిఁ జూపెడునీమ మూర్తియున్.

కవిత

ట లయిన పుణ్యారణ్యా ♦ వాటికలను
బుట్టితి నుషఃకుమారి తోఁ ♦ బుట్టుగాఁగ

* * * *

అంద మెగఁబోయు లావణ్య ♦ మాహరించి
తపసివం బసియాడు జీ ♦ వనము త్రావి
పెరిగితిని నిత్యకోమల ♦ స్ఫురణలడర
ఇగురుటాకు నెలల పచ్చి ♦ యెండలందు

* * * *

గ్రీష్మమానసవేణికలఁ దే ♦ టినజలాల
స్నానమాడి శిరోజగు ♦ చ్ఛములు కడిగి

* * * *

నింగి బాలెంతనడికట్టు ♦ కొంగులనఁగ
జాఱు నతసీపయోద ప్ర ♦ సన్న రేఖ
లందికొని లాగి చీరెగా ♦ నందగించి

* * * *

క్షాళితవిశాల విశ్వరం ♦ గంబునందు
నిండువెన్నెల తెలిచాంది ♦ నీలుగట్టి
మొలక పచ్చని ముగ్గులు ♦ పుడమిఁదీర్చి
శారదోత్సవ భోగమ్ము ♦ నలిపి దనిసి

పచ్చిముత్యాల వాయనాల్ ♦ పంచిపెట్టు
ఉదయసతి కాకుఁబచ్చప ♦ య్యెదలుసాచి

*   *   *   *

పత్త్రి వస్త్రాపహారణపా ♦ పంబుకతనఁ
జిన్నవోయిన కొమ్మల ♦ సిగలమీఁద
ఋతుహితస్నాన శోభన ♦ మెదుగ నరసి

*   *   *   *

తడిసితడియని నాజూకు ♦ త్రాళ్ళవలల
భావశుకములు బందాలు ♦ పడ రచించి
ప్రాణిలోకమ్ము నానంద ♦ పథవిలీన
మహా దనంతసౌందర్య సా ♦ మ్రాజ్యమునకుఁ
బెనువలపుఁగోన నారాట ♦ పెట్టుచుంటి,
చిక్కిన శకుంతములకు స ♦ చిత్రమయిన
అమలవాగర్థకేళీర ♦ హాస్యమధువు
నామెతలుపెట్టి సాకితి ♦ ప్రేమవిరియ

*   *   *   *

నాదుసౌందర్య విభవమ్ము, ♦ నాదు రేఖ,
నాదుకన్నె సింగారంబు, ♦ నాదుచేష్ట,
నాదునడకల పోడిమి, ♦ నాదుఁగీతి,
సుమధురంబైన పూజాప్ర ♦ సూనమట్లు
అస్ఖలితమైన కన్నె సో ♦ యగముచాయ
కనులఁబూజించి మనసుతో ♦ గారవించి

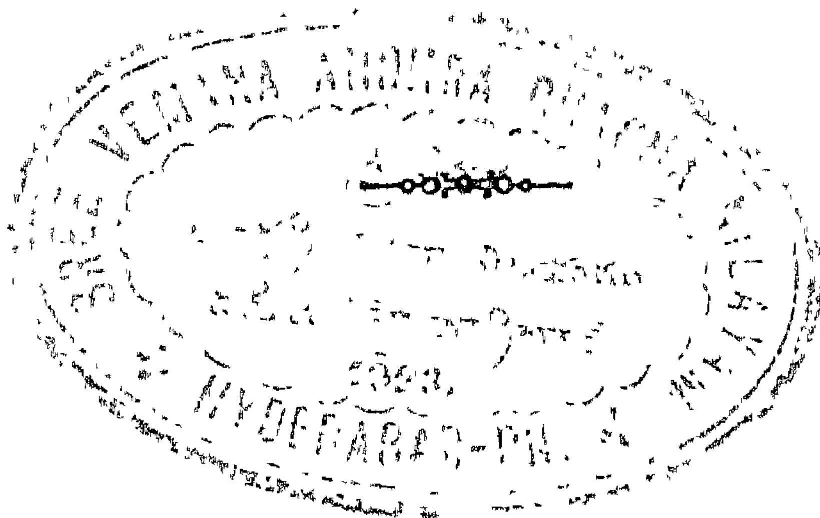
వాణిఁద్రావుచునుండి ర ♦ రీణాభక్తి
పరిపరివిధాల శోభా త ♦ పస్విజనులు

* * * *

బాలపుష్పము నంటిన ♦ పాపమనుచు,
ముగుదవలె రేకుఁ జెఱఁగుల ♦ మూసికొనిన
మధురతారుణ్య మచ్చినా ♦ మాత్రమనుచు,
అడుగుసోకినకడనెల్ల ♦ నణువులణువు
లగుచు ప్రాణకళలు రాలు ♦ నందమొంచి
కొలుచుచుండిరి భావవి ♦ హ్వాలులున్ను

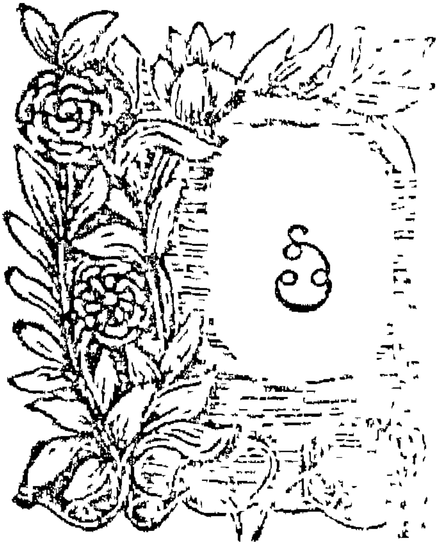
* * * *

నిత్యకౌమార తరుణాభి ♦ జాత్యనగుచు
నింత స్పర్శాకళంకము ♦ నేనియెఱుఁగ.

ఆచారక్షయము

౧

శ్రీరు తీరుల నలం ♦ కారముల్ మ్రుగ్గులఁ
జిత్రించు మవ్వంపుఁ ♦ జెతిమేల్మి
పూసలతో బొమ్మ ♦ పోసిన యట్లు చ
క్కని కుట్టుపను లల్లు ♦ కౌశలంబు
నైవారములు లేక ♦ యే వలయము లష్ట
దళ రేఖల నమర్చు ♦ కలికితనము
పాడేటి రాటాల ♦ పాలు దీసినరీతి
సన్నదారముఁ దీయు ♦ జాణతనము

గీ. తెనుఁగునాఁటి కులస్త్రీల ♦ దినదినంబు
సన్నసన్నగ నణఁగారి ♦ చచ్చుచున్న
వకట! ఈగృహాజీవ దీ ♦ పికలు నిలువ
స్నేహనిధికి భిక్షాటన ♦ సేయరేమొ!

౨

సీ. ఏడాది పొడుగున ♦ నింతతీరిక లేక
చేలలోఁ గష్టించు ♦ సేద్యకాండ్ర
పెద్దపురాణాల ♦ విన నోచుకొనక యూ
రికి దూరులగు దుగ ♦ దృష్టజనుల

ఉప్పు కల్లుకుఁ గూడ ♦ నోడ లమ్మవలసిన
ఆధారశూన్యలౌ ♦ అనదవాండ్ర
ఇంటిబానిసచాకి ♦ రే సర్వమని తూర్పు
పడమర లెఱుగని ♦ పల్లెసతుల
గీ. ఎవ్వఁడింక తాంబూర వా ♦ యించుకొనుచు
దరిసి సదవు పజ్జాహ్లాద ♦ తంత్ర మెపుడు?
అన్నకాటక పాటులుండ ♦ నావహించె
భూమి నానంద దుర్భిక్ష ♦ మును సఖుండ!

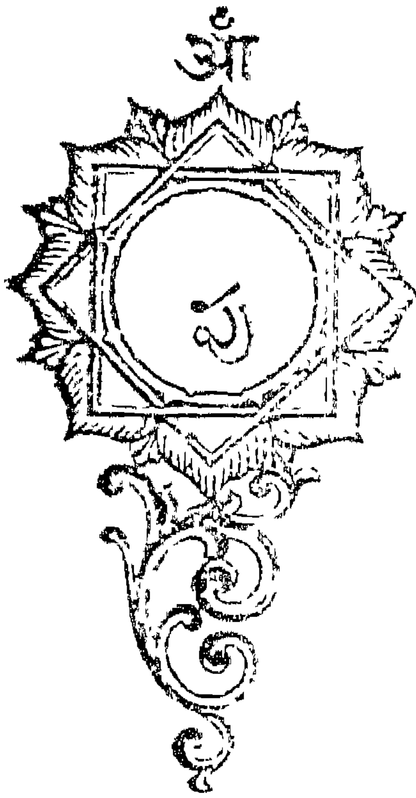
౩

సీ. వినువారి కన్నీరు ♦ వినవాకగా బొంగ
సీతమ్మ కష్టాలు ♦ సెప్పి సెప్పి
వెఱ్ఱిగొల్లడు గూడ ♦ నుఱ్ఱూతలూగంగ
వీధిభాగవతాలు ♦ వేసి వేసి
ముసలివాండ్రును మీస ♦ ములు త్రిప్పి కాకెక్క
వీరబొబ్బిలికథల్ ♦ వినిచి వినిచి
ఆబాలగోపాల ♦ మావేశమున త్రుళ్ళ
పల్నాటియుద్ధాలు ♦ పాడి పాడి
గీ. పల్లెపల్లెల ప్రాణము ♦ పచ్చగిల్ల
జాతిసుఖము పోషించితి ♦ సర్వకాల
మెచ్చుల సురిఁగిపోతివో ♦ బిచ్చకాఁడ
కవివి పాటకుఁడవు నీవె ♦ గావె సఖుఁడ!

౩

సీ॥ బువ్వమ్ముబొతులఁ ♦ గవ్వించి ఏయసుకా
వరముబ్బ పడుచులు ♦ పాడశేరు
గొబ్బితట్టెడువేళఁ ♦ గూడ కన్నెనెలంత
లరమరలే కాడ ♦ మఱచినారు
తద్దెపండుగల పై ♦ తమియూల లూగుట
మోటుగా మగువలు ♦ మూసినారు
రుక్మిణిమొదలుగా ♦ రుచిగొన్న బొమ్మల
పెండ్లిండ్లు బాలలు ♦ విడచినారు
గీ. ఏ నిరపరాధమగు క్రీడ ♦ లింతవఱకు
జాతిముఖకళలనదగు ♦ జానలందుఁ
పెంచె సౌందర్యసుఖరుచి ♦ సంచయమ్ము
నా శుభము లస్తమించెను ♦ నరయరేమొ?

ఒక మాట

౧

పుస్తకము హస్తభూషణంబుగ ధరించి
నడతువు వీవీధి నెవఁడవో పడుచువాఁడ!
మృదులమూర్తియు, నర్థాసక్తహృదయుఁడైన
ఈ పరవశగాయనిఁ బిల్తు రేమిపేర?

౨

పంక్తిబద్ధములయి దిగఁబడెడు త్రోవ
లందుఁ గాల్పకలింపలే కలసి సొలసి
పోవు పాడియావులు తలంపునకుఁ దెచ్చు
భావగర్భనిర్భరములౌ పద్యగతుల.

౩

వృక్షమున నిగ్గుచేప లూహించి గొప్ప
గండ్రగొడ్డండ్ర నఱకేటి కాష్టపతులు
స్మృతికిఁ దెత్తు రయోమయశ్లేష కుటిల
కవచములు చీల్చు గూఢవ్యాఖ్యానములను.

౪

హరితశాటీకషణ మనోహరనితంబ
యాయి ధరణి మేఘదౌత్యము నాదరించు

అమృతరసవశులై యొప్పె సఖుల వికసి
తార్ద్రసుమములు బాలెంతరాండ్రపోల్కి.

౫

పచ్చగిలిన వసుంధరాభాగ్యసీమ
నెల్లయెడలఁ గన్విందుగా నుల్లసిలుచు
పసుపుబూసిన ముత్తైదువల మొగాల
ననుకరించి గుమ్మడిపూవు లందమయ్యె.

౬

కలికితీగెలఁ బ్రణయముమీఱ బలుకరించి
శ్రావణవనస్పతులు పచ్చిరసికులైరి
అక్కటెత్తని బాలశారికలుగూడ
నీడముఖముల గుసగుస లాడదొడగె.

౭

కం. పలికించిన పలుకఁ డితఁడు
నలినేక్షణ! తెనుఁగుమీఱినా డేమొ సుశీ
తలసుభగంబుగ నాతోఁ
బలుకుము నీవైన చెలువపాలొలుకంగన్.

౮

గీ. మేళవించిన తీఁగెలమీఁద మీటి
యీ జగన్ముగ్ధపదము వాయింతొ? లేక

సఖుఁడు బెజ్జాలు వేసి సాజంపు విరతు
లాడుగ దీర్చిన వేణు వూఁదెదవా? చెలియ!

౯

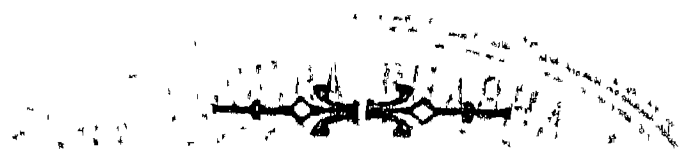
గీ. శ్రుతికిఁ జెవులొప్పగించి రుచు లుదయించు
స్వరకలాపమ్మునకు మదిక వశముఁ జేసి
బాహువులు సాచువాఁడ నీ ప్రణయసుఖసు
గంధబంధుర మగుభావబంధమునకు.

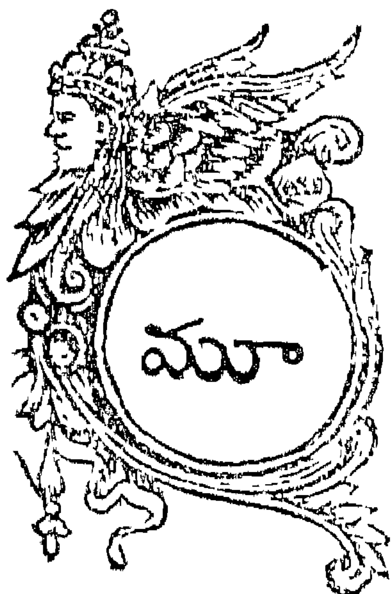
౧౦

గీ. చనవులు, విలాసములు, మనోజ్ఞములు నయిన
భవదమృతరాగభోగబాంధవము లతివ!
నాకుఁ బొడగట్టుచున్న వింత యెడమునుండి
నను నతిస్పష్టముగ దర్పణమునఁ బోలె.

౧౧

గీ. పెదవికదలించి పలికిన పొదలపొంత
కదలుచున్నవి నవ్వులింకను శుభాంగి!
త్రెంచిపోసిన ముత్యాలతీరుఁదోప
సూత్ర మెందుఁ బాఱసితో చూపవమ్మ!

రాధ పిలుపు

మూడునాళ్ళాయెరా మువ్వగోపాల
నిను జూడ కేనింక నిలువజాలనుర!

* * * *

కనులలో మెదిలేవు కనకగోపాల
నీ చక్కదనమెందు దాచుకోగలవు,
చాటుగా నిలుచుండి పాటబాడేవు,
మరుగున తలవంచి మాటలాడేవు,
ముసుగులో నేమిటో ముచ్చటాడేవు,
తెరలోను రాగాలు తీసేవు కృష్ణ!

* * * *

మురళివాయించరా వరహాలకృష్ణ!
నీజాడలను బట్టుకోజాలుదేను
గజ్జెలందెలు మ్రోయ కదపరా కాలు,
నీగుట్టుమట్లెల్ల నే నెఱుంగుదును,

* * * *

నెమిలికుచ్చుతురాయి నిగనిగలాడి
నిను బట్టియిచ్చునంచును తీసినావె?
నీచుట్టుపచ్చగా పూచేనటంచు
బంగారు శాలువాపాఱేసినావె?

ఎంతసేపాయెరా యౌవనాంతమున
నీకోసమొంటిగా ప్రాకులాడితిని,
ఎందెందు వెదకినా యీబృందయందు
నీవన్నలే కానరావేల కృష్ణ!

* * * *

పొదలలో పూవువై పోయినావేమొ?
ఆలలో దూడవై యరిగినావేమొ?
తమ్ములతీయగా ద్రవియించితేమొ?
కలికివేణువుతోడ కరిగినావేమొ?

* * * *

నిన్నెందుజూతురా చిన్నారికృష్ణ!
ఏమూల వెదికేదిరా మోహనాంగ!

* * * *

వెన్నదొంగిలి కానిపింపకున్నావో?
చీరలెత్తుకపోయి దూరమైనావో?
తరుణులే నిను దారి తప్పించినారొ?
మధురలో పౌరులే మఱపించినారొ?

* * * *

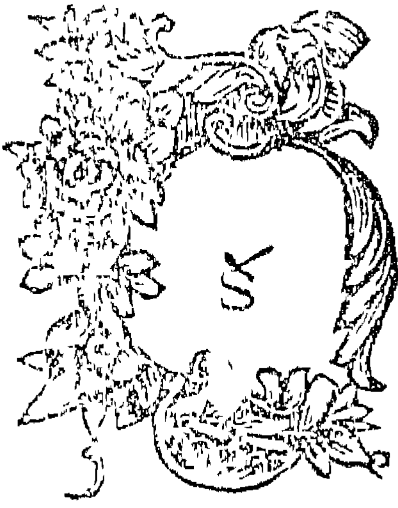
ఏమిసేయుదునురా నాముద్దుకృష్ణ!
నినుజూడకేనింక నిలువజాలనుర

రాధను వేధింపరాదురా కృష్ణ
రాధపై కోపింప రాదురా కృష్ణ!
పిలిచిముద్దీయరా ప్రేమాలపించె
కలిసి క్రీడింపరా కళ్యాణకళిక!

తిలకము

౧

కలిమికన్నియ కలికినుదుటను
కళలుచిమ్మే కనకతిలకమ!
వలపుతృష్ణని వయసు తేనెకు
పాత్రమయ్యే తిలకమా!

౨

పార్వతీసతి ఫాలతలమున
గర్వరాగము గ్రమ్ము తిలకమ!
ధూర్వహుండగు ధూర్జటికి ధృతి
దూలద్రోసిన తిలకమా!

౩

వలుదపడతుక వనువునొసటను
మొలకజీవము లొలుకుతిలకమ!
కలిసి బ్రహ్మను కంఠమొత్తగ
కౌగిలించిన తిలకమా!

౪

రచ్చకీడిచి రమణిద్రౌపది
కుచ్చెలలుగొని కోకలూడ్చిన
చిచ్చువలె నా చెలువమొగమున
విచ్చిపొండిన తిలకమా!

౫

పరువుపైఁబడి కఱకుకోలల
పరువుసేయక సాహసముతో
నరకసాగిన నాటసత్యా
ననమునంటిన తిలకమా!

౬

పెడదకత్తులు వేటలాడే
కడిదిఘోరపు కదనసీమల
తడిసివీరుల పసుపునెత్తుట
ధన్యమయ్యే తిలకమా!

౭

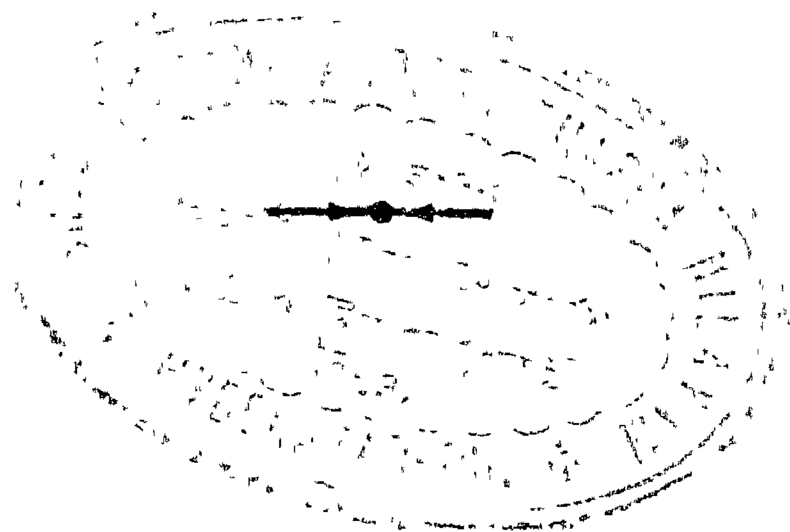
పరిమళమ్ములు పంతమాడగ
పరువపుంజిగి పైకిపొంగే
సరసకాముక శయనగృహముల
చక్కఁబెట్టే తిలకమా!

౮

సిగ్గువలదని చెంపలేయగ
భగ్గుభగ్గని వచ్చివలపును
బిగ్గనిలిపే పెండ్లికూతురు
నిగ్గులేలే తిలకమా!

౯

ఇనుపసంకెల లేసిత్రోసిన
వనజముఖి దేవకిలలాటము
నెనసి కంసుని హృదయఫలకము
మొనవగిల్చిన తిలకమా!

రామలింగారెడ్డి

శా. పిండీపిండని పాడియాఁబోదుఁగులన్ బింబింప కాదంబినీ
కాండం, బుర్వరపచ్చకోకలను సింగారింప నీవేళ వ్రా
దండల్ దక్కను ద్వారబంధముల సంధానించి ప్రేమోదయా
ఖండస్వాగతమిత్తు రాంధ్రు లనురాగస్ఫూర్తి రెడ్డ్యగ్రణీ!

శా. ఆజిన్మార్గ్మగమీక దిగ్విజయకన్యాకంచుకంబౌ కుసుం
బాజెండా నెగగట్టి, వాఙ్మయసరోమాధ్వీపిపాసారతిన్
మోజుల్ మీరగ మాయనుంగుతెనుగుంబూదోటఁ బోషించిరే
రాజుల్, తత్ప్రతిభాంక రెడ్డి కులధీరప్రాచురీచ్ఛాయనీ
తేజోరూపమునందుఁ జూచెదము ప్రీతిన్ రామలింగాగ్రణీ!

సీ. తొడిమయుఁ బూవు న ♦ దుకుపొందికలుసూపు
పదభావముల కొక్క ♦ పొన్నమర్చి
విడెపువన్నియ పెద ♦ వి మెఱుంగలదినట్ల
లంకారముల నర్థ ♦ లక్ష్మినేలి
లతికనికుంజవ ♦ లయమల్లినరీతిఁ
గథకు తెంపులులేని ♦ గమకమిచ్చి
కలహంస కొలనియా ♦ లలఁ బ్రోదిగానుభంగి
నుడుల కొయ్యారంపు ♦ నడలునేర్పి
గీ. రసికు రుచిరోపగూహన ♦ ప్రమదమొకట
వీరునిజభుజాస్ఫాలనో ♦ ద్వేగమొకట

ప్రకృతి తనవశమైనట్లు ♦ ప్రతిభతోడ
భారతమ్మెల్ల నేకవి ♦ బ్రహ్మవాళి.

చ. అతని తెనుంగుతీర్పులర ♦ హాస్యములన్ గ్రహియించి తత్ప్రభా
యుతజనులేఖనీముఖ ని ♦ రంకుశపాలిత భారతీకళా
న్వితరసరేఖ రాగిలిన ♦ నేర్పరివంచు, త్వదీయభావలా
లితవిలసద్విపంచిఁ గది ♦ లింతుము నేఁడు కుతూహలంబునన్.

సీ. చవిఁజూచితివి స్వతంత్ర ♦ చైతన్యభావనా
మాంసలాంగలకవి ♦ హంససూక్తి
పాటించితివి స్వైర ♦ భావభోగరిరంస
నెసఁగుపరాసుల ♦ రసికలిప్స
క్రీడించితివి ప్రౌఢి ♦ పేడెత్తు సూరన
సుకవివాగ్దోహద ♦ శోభనమున
వెలయించితివి కండ ♦ గల తెనుంగునఁగావ్య
తత్త్వమానందసూ ♦ త్రముల సరణి

గీ. నేఁడు నీకన్న నీయూధు ♦ నికమహాంధ్ర
వాఙ్మయమునడిపింప నె ♦ వ్వఁడు సమర్థు
డెలమి నీకంకణము ధరి ♦ యించి ముందు
త్రోవదీయుము రామలిం ♦ గావతంస!

కలియుగార్జునుడు

(శ్రీ గుండవరపు అప్పారావుగారు.)

ఉ॥ కూరిమి వీరదంపతుల ♦ కున్ జనియించిన భారతీయు, లా
చారతపోధురీణులయి ♦ సాధనఁ జేసి గడించి రేద్విష
ద్దారుణదారుణంబయిన ♦ ధర్మధనుస్సు, తదీయతేజ మిం
పారఁగఁజేయు మాకలియు ♦ గార్జును నప్పయధన్వి నెప్పుడున్.

సీ. విన్నాము కడుపులో ♦ నున్న కండలు కద
లఁగ భారత రణ ♦ రంగచరిత
చెవియొగ్గినాము, పృ ♦ చ్ఛినశల్యములు పూంప
గింప రామాదుల ♦ సంపరోత్ర
ఆలించితిమి గుండె ♦ లదరఁ బల్నాటి వీ
రుల గండ్రగొడ్డండ్ర ♦ రోషపదము,
అవధరించితిమి క ♦ న్నవ వేడి యెఱుపెక్క
రాజపుత్రుల యుల్లె ♦ త్రాళ్ళమ్రోత
గీ. భావమున; నంతెకాని మా ♦ పాపవశతఁ
జూచినది లేదు, చూడగా ♦ నోచలేదు
నేటికి ధనుస్సునెత్తి సం ♦ ధించినావు
వహా యుద్ధ్వస్తంబిదియె అప్ప ♦ రాయధన్వి!

ఉ. వ్రాసినవ్యాసవాక్యముల ♦ భావభరంబెఱుగంగలేని స
న్న్యాసుల, మిట్టిమీఁదగతి ♦ నమ్మునడుం దగువీరగౌరవో
ల్లాసము నెట్టుసల్పఁగఁగ ♦ లారము, మాటలులేనిమాదు వి
శ్వాసమె పచ్చకప్రవుని ♦ వాళిగ గైకొను మప్పరాణ్మణీ!

సీ. వల్లెఁజెప్పిన వేద ♦ పన్నాలువర్జించి
బాణదేశికుఁడైన ♦ ద్రోణుశక్తి
మంత్రోదకముల ని ♦ ర్మలమైనచేదోయి
రక్తాంజలిడిన భా ♦ ర్గవిసుదీక్ష
అమృతతేజోభూత ♦ మయిన గంటమువీడి
కత్తిదాలిచిన తి ♦ క్కనయాశన్ను
గోచీవదల్చి కం ♦ గులవీరకాశెఁ గ
ట్టిన యానపోత ధీ ♦ రుని తపన్ను

గీ. బ్రాహ్మణుఁడవయి ధనువుఁజే ♦ పట్టినట్టి
నీభుజాయుగళీపీఠి ♦ నిలుచుగాత
ఆంధ్రలోకద్రోణాచార్యుఁ ♦ డనెడికీర్తి
మోయుదువుగాత శ్రీయప్ప ♦ రాయధన్వి!

శుద్ధ సూచిక

పేజీ.	పంక్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
౬	౫	చద్రికలు	చంద్రికలు
౭	౬	మణీ	మాణి=
౧౯	౧౦	హాదమును	హ్లాదమును
,,	౧౬	యొడ్డెక్కితిపి	యొడ్డెక్కితిని
౨౦	౨	రేఁవు	రేవు
౨౧	౧౪	సుకవికెస్వాధీన	సుకవి కస్వాధీన
౨౭	౫	మధుసాతము	మధుపాతము
౩౦	౧	సిగలో	సిగలలో
౩౩	౬	చెప	చేవ
౩౮	౧౬	ధవళిమమని	ధవళిమ యని
౪౪	౧౫	వేలెత్తి	ప్రేలెత్తి
౫౦	౯	వెచి	వేచి
౫౪	౨౨	సరి	సడి
౫౫	౨	కెమ్మెర	తెమ్మెర
,,	౭	లోవువారు	బోవువారు
౫౮	౧౧	ఎవతవు	ఎవతెవు
౫౭	౭	భుజించు	భుజియించు
౬౨	౫	చెలి	తెలి
౬౬	౧౧	నిచ్చి	విచ్చి
౬౭	౧౧	సంతాప్రిణభరము	సంప్రీణనమ్ము
,,	౧౭	జితించి	జతించి
౮౧	౧౨	పారెడు	పంచెడు
౮౩	౭	వులు......పో	లును నిక వేటిగానక ఫలో
౮౫	౧	తెలిమద్దు	నునుమద్ది
౮౬	౯	పాలిచిన	మలిచిన
౮౮	౧౬	నారళ్య	సారళ్య
౮౭	౧౧	నానందముణ్	నానందముల్
౯౦	౧౦	క్రీడాధీప్రితుండ	క్రీడాప్రీతుండ
,,	౧౧	తంపీ్ర	తండ్రి